

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VI kadencja
Prezes Rady Ministrów
RM 10-184-08

Druk nr 1277

Warszawa, 31 października 2008 r.

Pan
Bronisław Komorowski
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy

- Prawo prywatne międzynarodowe.

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanych regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Ponadto uprzejmie informuję, że do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Sprawiedliwości.

(-) Donald Tusk

U S T A W A
z dnia

Prawo prywatne międzynarodowe

Rozdział 1
Przepisy ogólne

Art. 1. Ustawa niniejsza reguluje właściwość prawa dla stosunków z zakresu prawa prywatnego powiązanych z więcej niż jednym państwem.

Art. 2. 1. Jeżeli ustawa przewiduje właściwość prawa ojczystego, obywatel polski podlega prawu polskiemu, chociażby prawo innego państwa uznawało go za obywatela tego państwa.

2. Cudzoziemiec mający obywatelstwo dwóch lub więcej państw podlega, jako prawu ojczystemu, prawu tego z nich, z którym jest najściślej związany.

3. Jeżeli ustawa uzależnia właściwość prawa od tego czy określone osoby są obywatelami tego samego państwa, do przyjęcia, iż wymaganie to jest spełnione wystarczy, że prawo tego państwa osoby te uznaje za swoich obywateli.

Art. 3. 1. Jeżeli ustawa przewiduje właściwość prawa ojczystego, a obywatelstwa danej osoby ustalić nie można albo osoba ta nie ma obywatelstwa żadnego państwa, stosuje się prawo państwa, w którym znajduje się jej miejsce zamieszkania; w razie braku miejsca zamieszkania stosuje się prawo państwa, w którym znajduje się miejsce jej zwykłego pobytu.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do osoby, która uzyskała ochronę w innym państwie niż państwo ojczyste w związku z faktem, że jej więzy z państwem ojczystym uległy trwałemu zerwaniu z powodu naruszania w tym państwie podstawowych praw człowieka.

Art. 4. 1. W przypadkach przewidzianych w ustawie można dokonać wyboru prawa właściwego.

2. Wybór prawa powinien być wyraźny lub w sposób jednoznaczny wynikać z okoliczności sprawy, chyba że przepis dopuszczający wybór prawa stanowi inaczej.
3. Wybór prawa dokonany po powstaniu stosunku prawnego nie narusza praw osób trzecich.
4. Jeżeli przed wyborem prawa zostały przy dokonaniu czynności prawnej dopełnione wymagania w zakresie formy przewidziane w prawie właściwym dla formy tej czynności, jej ważność nie może być podważana na podstawie prawa, któremu czynność prawna podlega w wyniku wyboru prawa.
5. Przy ustalaniu, czy dokonano wyboru prawa oraz do oceny ważności wyboru prawa stosuje się przepisy art. 13, 19, 22 i 23.
6. Przepisy ust. 2 – 5 stosuje się do zmiany i uchylecia wyboru prawa.

Art. 5. 1. Jeżeli prawo obce, wskazane jako właściwe przez ustawę niniejszą, każe stosować do danego stosunku prawnego prawo polskie, stosuje się prawo polskie.

2. Jeżeli obce prawo ojczyście, wskazane jako właściwe przez ustawę niniejszą, każe stosować do danego stosunku prawnego inne prawo obce, stosuje się to prawo, chyba że prawo to nie uznaje się za właściwe do oceny tego stosunku prawnego.

3. Przepisów ust. 1 i 2 nie stosuje się, jeżeli wskazanie prawa właściwego:

- 1) nastąpiło w drodze dopuszczonego w ustawie wyboru prawa;
- 2) dotyczy formy czynności prawnej;
- 3) nastąpiło na podstawie obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikowanych umów międzynarodowych lub przepisów prawa Unii Europejskiej;
- 4) dotyczy zobowiązań umownych, pozaumownych lub wynikających z jednostronnych czynności prawnych, dla których prawo właściwe określa niniejsza ustawa.

Art. 6. Prawo właściwe stosowane na podstawie przepisów ustawy niniejszej obejmuje także normy prawa publicznego, które według tego prawa znajdują zastosowanie do danego stosunku prawnego.

Art. 7. Jeżeli prawo właściwe dla ocenianego stosunku prawnego zawiera przepisy przewidujące domniemania prawne lub inne reguły określające ciężar dowodu, odnoszące się do tego stosunku, stosuje się te przepisy.

Art. 8. Prawa obcego nie stosuje się, jeżeli jego stosowanie miałyby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 9. 1. Wskazanie prawa obcego nie wyłącza zastosowania tych norm prawa polskiego, z których treści lub celów w sposób niewątpliwy wynika, że regulują one podlegający ocenie stosunek prawny bez względu na to, jakiemu prawu on podlega.

2. Przy stosowaniu prawa właściwego można uwzględnić przepisy bezwzględnie wiążące innego państwa, z którymi oceniany stosunek prawny jest ściśle związany, jeżeli przepisy te, według prawa tego państwa, stosuje się bez względu na to, jakiemu prawu ten stosunek podlega. Podczas rozstrzygania o uwzględnieniu tych przepisów należy mieć na uwadze ich naturę i cel oraz skutki, które wynikną z ich uwzględnienia oraz te, które wyniknęłyby w razie ich pominięcia.

Art. 10. Jeżeli w państwie, którego prawo jest właściwe, obowiązują różne systemy prawne, prawo tego państwa rozstrzyga, który z tych systemów należy stosować. W razie braku takiego rozstrzygnięcia, stosuje się system prawny związany najściślej z ocenianym stosunkiem prawnym.

Art. 11. 1. Sąd jest obowiązany z urzędu ustalić okoliczności, od których zależy właściwość prawa oraz stosować zarówno przepisy prawa prywatnego międzynarodowego, jak i prawo na podstawie tych przepisów właściwe.

2. Jeżeli stwierdzenie w rozsądnym terminie treści właściwego prawa obcego nie jest możliwe, stosuje się prawo polskie.

Art. 12. Do stosunków prawnych objętych niniejszą ustawą nie stosuje się art. 3 ust. 1, art. 6 i 7 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696, z późn. zm.¹⁾) oraz art. 356 ustawy z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski (Dz. U. Nr 138, poz. 1545, z późn. zm.²⁾).

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2006 r. Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 141, poz. 1008, Nr 170, poz. 1217 i Nr 249, poz. 1829, z 2007 r. Nr 50, poz. 331 i Nr 82, poz. 558 oraz z 2008 r. Nr 97, poz. 625 i Nr 144, poz. 901.

²⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 41, poz. 365, z 2003 r. Nr 229, poz. 2277, z 2004 r. Nr 93, poz. 895 i Nr 173, poz. 1808 oraz z 2005 r. Nr 155, poz. 1298.

Rozdział 2

Osoby fizyczne

Art. 13. 1. Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osoby fizycznej podlegają jej prawu ojczySTEMU.

2. Jeżeli osoba fizyczna dokonuje czynności prawnej w zakresie prowadzonego przez siebie przedsiębiorstwa, wystarczy że ma ona zdolność do dokonania tej czynności według prawa państwa, w którym przedsiębiorstwo jest prowadzone.

3. Jeżeli umowę zawarły osoby przebywające w tym samym państwie, osoba fizyczna która ma zdolność do jej zawarcia według prawa tego państwa może się powołać na swoją niezdolność wynikającą z prawa wskazanego w przepisie ust. 1 tylko wtedy, gdy w chwili zawarcia umowy druga strona o niezdolności wiedziała lub nie wiedziała z powodu niedbalstwa.

4. Osoba fizyczna dokonująca jednostronnej czynności prawnej, mająca zdolność do jej dokonania według prawa miejsca dokonania czynności, może powołać się na niezdolność wynikającą z prawa wskazanego w przepisie ust. 1 tylko wtedy, gdy nie przyniesie to uszczerbku osobom, które postępując z należytą starannością działały w przeświadczeniu, że osoba dokonująca czynności prawnej zdolność taką miała.

5. Jeżeli osoba fizyczna działa za pośrednictwem przedstawiciela, przy ustalaniu przesłanek stosowania przepisów ust. 3 i ust. 4 rozstrzygają okoliczności występujące po stronie przedstawiciela.

6. Przepis ust. 1 nie wyłącza zastosowania prawa, któremu czynność prawna podlega, jeżeli z tego prawa wynikają szczególne wymagania w zakresie zdolności w odniesieniu do tej czynności prawnej.

7. Przepisów ust. 3 i ust. 4 nie stosuje się do czynności prawnych z zakresu prawa rodzinnego i spadkowego ani do rozporządzeń dotyczących nieruchomości położonych w innym państwie niż państwo, w którym czynność prawna została dokonana.

Art. 14. 1. Wykonywanie władzy rodzicielskiej albo opieki wobec osoby niemającej pełnej zdolności do czynności prawnych oraz stosowanie innych środków służących do jej ochrony lub ochrony jej majątku podlegają prawu państwa, na którego terytorium osoba ta ma miejsce swojego zwykłego pobytu w chwili, gdy uprawnienia z tytułu władzy rodzicielskiej albo opieki są wykonywane lub gdy zachodzi potrzeba zastosowania odpowiedniego środka ochronnego.

2. Jeżeli zastosowanie środków ochronnych przewidzianych w prawie obcym wskazanym w przepisie ust. 1 jest w Rzeczypospolitej Polskiej niemożliwe lub wysoce utrudnione, sąd polski stosuje w tym zakresie prawo polskie.

Art. 15. 1. Ubezważnowolnienie podlega prawu ojczystemu osoby, której ono dotyczy.
2. Jeżeli o ubezważnowolnieniu cudzoziemca orzeka sąd polski, stosuje się prawo polskie.

Art. 16. 1. Do stwierdzenia zgonu albo uznania osoby za nieobecną, zaginioną lub zmarłą, stosuje się jej prawo ojczyste.
2. Jeżeli o uznaniu za zmarłego albo o stwierdzeniu zgonu cudzoziemca orzeka sąd polski, stosuje się prawo polskie.

Art. 17. 1. Imię i nazwisko osoby fizycznej podlegają jej prawu ojczystemu.
2. Do nabycia albo zmiany imienia lub nazwiska stosuje się prawo właściwe do oceny skutków zdarzenia, które prowadzi do nabycia albo zmiany imienia lub nazwiska. Jednakże wybór nazwiska przy zawarciu lub rozwiązaniu małżeństwa podlega prawu ojczystemu każdego z małżonków.

Art. 18. 1. Dobra osobiste osoby fizycznej podlegają jej prawu ojczystemu.
2. Do roszczeń z tytułu naruszenia lub zagrożenia naruszenia dobra osobistego osoby fizycznej stosuje się – według wyboru osoby, o której dobro chodzi – bądź prawo państwa, na terytorium którego nastąpiło zdarzenie powodujące to zagrożenie lub naruszenie, bądź prawo państwa na terytorium którego wystąpiły skutki tego naruszenia.
3. Jeżeli do naruszenia dobra osobistego doszło w środkach społecznego przekazu, o prawie do odpowiedzi, sprostowania lub innego podobnego środka ochronnego rozstrzyga prawo państwa, w którym ma siedzibę albo zwykły pobyt nadawca lub wydawca.

Rozdział 3

Osoby prawne i inne jednostki organizacyjne

Art. 19. 1. Osoba prawna podlega prawu państwa, na którego terytorium ma siedzibę.

2. Jeżeli jednak prawo wskazane w przepisie ust. 1 przewiduje właściwość prawa państwa, na podstawie którego osoba prawna została utworzona, stosuje się prawo tego państwa.

3. Prawu wskazanemu w przepisach ust. 1 i 2 podlegają w szczególności:

- 1) powstanie, łączenie, podział, przekształcenie lub ustanie osoby prawnej;
- 2) charakter prawny osoby prawnej;
- 3) nazwa oraz firma osoby prawnej;
- 4) zdolność osoby prawnej;
- 5) kompetencje i zasady działania oraz powoływanie i odwoływanie członków organów;
- 6) reprezentacja;
- 7) nabycie i utrata statusu wspólnika lub członkostwa oraz prawa i obowiązki z nimi związane;
- 8) odpowiedzialność wspólników lub członków za zobowiązania osoby prawnej;
- 9) skutki naruszenia przez osobę reprezentującą osobę prawną ustawy, aktu założycielskiego lub statutu.

4. Jeżeli osoba prawna dokonuje czynności prawnej w zakresie prowadzonego przez siebie przedsiębiorstwa, wystarczy, że ma zdolność do dokonania tej czynności według prawa państwa, w którym to przedsiębiorstwo jest prowadzone.

5. Osoba prawna może się powołać wobec drugiej strony na ograniczenia dotyczące jej zdolności lub reprezentacji wynikające z prawa wskazanego w przepisach ust. 1 lub ust. 2, jeżeli ograniczeń takich nie przewiduje prawo państwa, w którym czynność prawna została dokonana tylko wtedy, gdy druga strona o nich wiedziała lub nie wiedziała z powodu niedbalstwa. Przepisu tego nie stosuje się do rozporządzeń dotyczących nieruchomości położonych w innym państwie niż państwo, w którym czynność prawna została dokonana.

6. Z chwilą przeniesienia siedziby do innego państwa, osoba prawna podlega prawu tego państwa. Osobowość prawna uzyskana w państwie dotychczasowej siedziby jest zachowana, jeżeli przewiduje to prawo każdego z zainteresowanych państw. Przeniesienie siedziby w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego nie prowadzi do utraty osobowości prawnej.

7. Fuzja osób prawnych mających siedziby w różnych państwach wymaga dopełnienia wymagań określonych w prawie tych państw.

8. Przepisy ust. 1 – 7 stosuje się odpowiednio do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Art. 20. Do ochrony dóbr osobistych osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, stosuje się odpowiednio przepis art. 18.

Rozdział 4

Pełnomocnictwo

Art. 21. 1. Pełnomocnictwo podlega prawu wybranemu przez mocodawcę. Jednakże wobec osoby trzeciej, z którą pełnomocnik dokonał czynności prawnej, można się powołać na prawo wybrane tylko wtedy, gdy osoba ta o wyborze wiedziała albo mogła się z łatwością o nim dowiedzieć. Mocodawca może się powołać wobec pełnomocnika na prawo wybrane tylko wtedy, gdy ten o wyborze prawa wiedział lub mógł się z łatwością o nim dowiedzieć.

2. W razie braku wyboru prawa pełnomocnictwo podlega:

- 1) prawu państwa siedziby pełnomocnika, w której on stale działa, albo
- 2) prawu państwa, w którym znajduje się przedsiębiorstwo należące do mocodawcy, jeżeli tu stale działa pełnomocnik;
- 3) w innych przypadkach – prawu państwa, w którym pełnomocnik rzeczywiście działał, reprezentując mocodawcę, lub w którym wedle woli mocodawcy powinien działać.

Rozdział 5

Dokonanie czynności prawnej i jej forma

Art. 22. 1. Przy ustalaniu, czy dokonano czynności prawnej, stosuje się prawo dla niej właściwe.

2. Strona, która twierdzi, że nie złożyła oświadczenia woli, może się powołać na prawo państwa, w którym ma miejsce zwykłego pobytu, jeżeli z okoliczności wynika, że ocena skutków jej zachowania według prawa wskazanego w przepisie ust. 1 nie byłaby zasadna.

Art. 23. 1. Forma czynności prawnej podlega prawu właściwemu dla tej czynności. Wystarczy jednak zachowanie formy przewidzianej w prawie państwa, w którym czynność zostaje dokonana. Jeżeli umowę zawierają osoby przebywające w chwili złożenia oświadczeń woli w różnych państwach, wystarczy wówczas zachowanie formy przewidzianej dla tej czynności w prawie jednego z tych państw.

2. Przepisu ust. 1 zdanie 2 i 3 nie stosuje się do rozporządzeń dotyczących nieruchomości oraz do czynności prawnych, których przedmiotem jest powstanie, łączenie, podział, przekształcenie lub ustanie osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej.

3. Jeżeli czynności prawnej dokonał przedstawiciel, w razie stosowania przepisu ust. 1 zdanie 2 i 3, bierze się pod uwagę okoliczności dotyczące przedstawiciela.

Rozdział 6

Przedawnienie i inne instytucje będące wyrazem oddziaływania upływu czasu na stosunek prawny

Art. 24. Przedawnienie roszczenia podlega prawu właściwemu dla tego roszczenia.

Art. 25. Przepis art. 24 stosuje się odpowiednio do innych instytucji będących wyrazem oddziaływania upływu czasu na stosunek prawny.

Rozdział 7

Zobowiązania ze zdarzeń nie będących czynnościami prawnymi

Art. 26. Prawo właściwe dla zobowiązania ze zdarzenia niebędącego czynnością prawną określa rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 864/2007/WE z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych – „Rzym II” (Dz. Urz. UE L 199 z 31.07.2007 r., str. 40).

Art. 27. Prawo właściwe dla pozaumownej odpowiedzialności cywilnej wynikającej z wypadków drogowych określa Konwencja o prawie właściwym dla wypadków drogowych sporządzona w Hadze dnia 4 maja 1971 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 63, poz. 585).

Art. 28. Odpowiedzialność cywilna za działania i zaniechania organów wykonujących w danym państwie władzę publiczną podlega prawu tego państwa.

Rozdział 8

Zobowiązania wynikające z czynności prawnych

Art. 29. Prawo właściwe dla zobowiązań umownych określa rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych – „Rzym I” (Dz. Urz. UE L 177 z 04.07.2008 r., str. 6).

Art. 30. Do zobowiązań umownych, które na podstawie art. 1 ust. 2 lit. j rozporządzenia, o którym mowa w art. 29, zostały wyłączone z zakresu jego zastosowania, stosuje się odpowiednie postanowienia tego rozporządzenia.

Art. 31. 1. Jeżeli prawo polskie przewiduje obowiązek ubezpieczenia, umowa takiego ubezpieczenia podlega prawu polskiemu.

2. Jeżeli prawo państwa członkowskiego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, które przewiduje obowiązek ubezpieczenia, każe dla umowy takiego ubezpieczenia stosować jako właściwe własne prawo, stosuje się to prawo.

Art. 32. Zobowiązanie wynikające z papieru wartościowego innego niż weksel i czek podlega prawu państwa, w którym papier wartościowy został wystawiony lub wyemitowany.

Art. 33. 1. Zobowiązanie wynikające z jednostronnej czynności prawnej podlega prawu wybranemu przez osobę dokonującą tej czynności. Od chwili gdy obie strony takiego zobowiązania są zindywidualizowane, wybór prawa, jego zmiana lub uchylenie wymagają porozumienia obu stron tego stosunku.

2. W razie braku wyboru prawa do zobowiązania z jednostronnej czynności prawnej stosuje się prawo państwa, w którym osoba dokonująca czynności prawnej ma miejsce zwykłego pobytu albo siedzibę. Jeżeli z okoliczności wynika, że zobowiązanie pozostaje w ściślejszym związku z prawem innego państwa, stosuje się prawo tego państwa.

Art. 34. Prawo państwa, któremu podlega przelewana wierzytelność rozstrzyga o skutkach przelewu wobec osób trzecich.

Art. 35. Do przejęcia długu stosuje się prawo państwa, któremu podlega przejmowany dług.

Art. 36. Wpływ zmiany wartości waluty na wysokość zobowiązania ocenia się według prawa właściwego dla tego zobowiązania.

Rozdział 9

Umowa o arbitraż

Art. 37. 1. Strony umowy o arbitraż mogą wybrać prawo dla niej właściwe.

2. Jeżeli wyboru prawa nie dokonano, umowa o arbitraż podlega prawu państwa, na którego obszarze znajduje się uzgodnione przez strony miejsce arbitrażu. W razie braku takiego uzgodnienia umowa o arbitraż podlega prawu właściwemu dla stosunku prawnego, którego spór dotyczy; wystarczy jednak, że umowa jest skuteczna według prawa państwa, na którego terytorium postępowanie się toczy lub sąd arbitrażowy wydał orzeczenie.

Art. 38. Forma umowy o arbitraż podlega prawu państwa miejsca arbitrażu. Wystarczy jednak zachowanie wymagań przewidzianych przez prawo państwa, któremu umowa o arbitraż podlega.

Rozdział 10

Własność i inne prawa rzeczowe. Posiadanie

Art. 39. 1. Własność i inne prawa rzeczowe podlegają prawu państwa, w którym znajduje się ich przedmiot.

2. Nabycie i utrata własności, jak również nabycie i utrata oraz zmiana treści lub pierwszeństwa innych praw rzeczowych, podlegają prawu państwa, w którym przedmiot tych praw znajdował się w chwili, gdy nastąpiło zdarzenie pociągające za sobą wymienione skutki prawne.

Art. 40. Prawa rzeczowe na statkach powietrznych i wodnych oraz na pojazdach szynowych podlegają prawu państwa, w którym statek lub pojazd jest wpisany do rejestru, a w razie braku wpisu – prawu państwa macierzystego portu, stacji lub innego podobnego miejsca.

Art. 41. Prawa rzeczowe na rzeczach w transporcie podlegają prawu państwa, z którego rzeczy wysłano, chyba że z okoliczności wynika, iż są one powiązane ściślej z prawem innego państwa. Stosuje się wówczas prawo tego innego państwa.

Art. 42. Prawo wynikające z zapisu papieru wartościowego na rachunku prowadzonym w systemie rozrachunku papierów wartościowych, podlega prawu państwa, w którym prowadzony jest ten rachunek.

Art. 43. Jeżeli rzecz uznana w prawie państwa jej miejsca położenia za prawnie chronione dobro kultury zostanie z naruszeniem prawa tego państwa wywieziona do innego państwa, roszczenia zmierzające do jej odzyskania podlegają – w zależności od wyboru uprawnionego – prawu państwa, z którego rzecz wywieziono, albo prawu państwa, w którym się ona znajduje.

Art. 44. Przepisy art. 39 – 43 stosuje się odpowiednio do posiadania.

Rozdział 11 Własność intelektualna

Art. 45. 1. Powstanie, treść i ustanie prawa własności intelektualnej podlegają prawu państwa, na którego terytorium ma miejsce korzystanie z tego prawa.

2. Przepis ust. 1 stosuje się także do rozporządzeń prawem własności intelektualnej oraz do ustalenia pierwszeństwa tych praw.

3. Do ochrony praw własności intelektualnej stosuje się prawo państwa, na podstawie którego dochodzi się ochrony.

Art. 46. Uprawnienia pracownika wobec pracodawcy z tytułu praw własności intelektualnej związanych z jego działalnością w ramach stosunku pracy podlegają prawu właściwemu dla tego stosunku.

Rozdział 12

Sprawy małżeńskie

Art. 47. O możliwości zawarcia małżeństwa i skutkach jej braku rozstrzyga w stosunku do każdej ze stron jej prawo ojczyście z chwili zawarcia małżeństwa.

Art. 48. 1. Forma zawarcia małżeństwa podlega prawu państwa, w którym jest ono zawierane.

2. Jeżeli małżeństwo zawierane jest poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, wystarcza zachowanie formy wymaganej w prawach ojczystych obojga małżonków albo we wspólnym prawie miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu małżonków z chwili zawarcia małżeństwa.

Art. 49. 1. Stosunki osobiste i majątkowe między małżonkami podlegają każdoczesnemu wspólnemu prawu ojcystemu.

2. W razie braku wspólnego prawa ojczyście stosuje się prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu, a jeżeli małżonkowie nie mają miejsca zwykłego pobytu w tym samym państwie – prawo państwa, z którym małżonkowie w inny sposób są wspólnie najściślej związani.

Art. 50. 1. Małżonkowie mogą poddać swe stosunki majątkowe prawu ojcystemu jednego z nich albo prawu państwa, w którym jedno z nich ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu. Wyboru prawa można dokonać także przed zawarciem małżeństwa.

2. Przy zawieraniu umów, o których mowa w ust. 1, wystarczy dopełnienie wymagań dotyczących formy przewidzianych dla majątkowych umów małżeńskich w prawie wybranym lub w prawie państwa miejsca zawarcia umowy.

3. Majątkowa umowa małżeńska podlega prawu wybranemu przez strony zgodnie z przepisem ust. 1. W razie braku wyboru prawa, do majątkowej umowy małżeńskiej stosuje się prawo właściwe dla stosunków osobistych i majątkowych między małżonkami z chwili zawarcia takiej umowy.

Art. 51. 1. Jeżeli małżonek i osoba trzecia będąca wierzycielem mają w chwili powstania zobowiązania miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, prawo tego państwa stosuje się do oceny skuteczności małżeńskiego ustroju majątkowego wobec

osób trzecich, chyba że osoba trzecia w chwili powstania zobowiązania znała charakter i treść tego ustroju lub przy dołożeniu należytej staranności mogła je poznać albo zostały dopełnione wymagania dotyczące jawności i wpisów przewidziane w prawie właściwym dla małżeńskiego ustroju majątkowego lub – w odniesieniu do praw rzeczowych na nieruchomościach – w prawie państwa, na którego terytorium nieruchomość się znajduje.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do odpowiedzialności małżonka za zobowiązania zaciągnięte przez drugiego małżonka w sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny.

Art. 52. 1. Rozwiązanie małżeństwa podlega wspólnemu prawu ojcystemu małżonków z chwili żądania rozwiązania małżeństwa.

2. W razie braku wspólnego prawa ojcystego małżonków właściwe jest prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mają w chwili żądania rozwiązania małżeństwa miejsce zwykłego pobytu, a jeżeli małżonkowie nie mają w owej chwili miejsca zwykłego pobytu w tym samym państwie – prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mieli ostatnio miejsce zwykłego pobytu.

3. W razie braku okoliczności rozstrzygających o właściwości prawa na podstawie przepisów ust. 1 i 2 albo gdy prawo właściwe na podstawie tych przepisów nie przewiduje rozwiązania małżeństwa, do rozwiązania małżeństwa stosuje się prawo polskie.

4. Postanowienia ust. 1 – 3 stosuje się odpowiednio do separacji.

Rozdział 13

Stosunki między rodzicami a dzieckiem

Art. 53. Stosunki osobiste i majątkowe między rodzicami a dzieckiem podlegają prawu ojcystemu dziecka.

Art. 54. 1. Ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka – z zastrzeżeniem przepisów ust. 2 i 3 – podlegają prawu ojcystemu dziecka z chwili jego urodzenia.

2. Uznanie dziecka podlega prawu ojcystemu dziecka z chwili jego uznania. W razie gdy prawo to nie przewiduje uznania dziecka, stosuje się prawo ojczyście dziecka z chwili jego urodzenia, jeżeli to prawo uznanie przewiduje.

3. Uznanie dziecka poczętego lecz nienarodzonego, podlega prawu ojczystemu matki z chwili uznania.

Rozdział 14

Przysposobienie

Art. 55. 1. Przysposobienie podlega prawu ojczystemu przysposabiającego.

2. Przysposobienie nie może jednakże nastąpić bez zachowania przepisów prawa ojczystego osoby, która ma być przysposobiona, dotyczących zgody tej osoby, zgody jej przedstawiciela ustawowego oraz zezwolenia właściwego organu państwowego, a także ograniczeń przysposobienia z powodu zmiany dotychczasowego miejsca zamieszkania na miejsce zamieszkania w innym państwie.

Art. 56. Przysposobienie wspólne małżonków podlega ich wspólnemu prawu ojczystemu. Jeżeli małżonkowie nie mają obywatelstwa tego samego państwa, do przysposobienia stosuje się prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu, a w razie braku takiego miejsca – prawo państwa, z którym małżonkowie są w inny sposób wspólnie najściślej związani.

Rozdział 15

Obowiązki alimentacyjne

Art. 57. 1. Prawo właściwe dla obowiązków alimentacyjnych określa Konwencja o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych sporządzona w Hadze dnia 2 października 1973 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 444).

2. W przypadkach określonych w art. 14 pkt 3 Konwencji, o której mowa w ust. 1, do obowiązków alimentacyjnych między małżonkami stosuje się prawo wskazane w przepisach art. 47 – 48 i art. 52.

3. Do obowiązków alimentacyjnych między powinowatymi stosuje się odpowiednio przepisy Konwencji, o której mowa w przepisie ust. 1, z wyłączeniem art. 7 tej Konwencji.

4. Jeżeli wierzyciel i dłużnik alimentacyjny są obywatelami polskimi i dłużnik ma miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej, stosuje się prawo polskie.

Rozdział 16

Sprawy spadkowe

Art. 58. 1. Spadkodawca w testamencie lub w innym rozrządzeniu ostatniej woli może poddać sprawę spadkową swojemu prawu ojcystemu, prawu miejsca swojego zamieszkania albo prawu miejsca swojego zwykłego pobytu z chwili dokonania tej czynności lub z chwili swojej śmierci.

2. W razie braku wyboru prawa w sprawie spadkowej właściwe jest prawo ojcyste spadkodawcy z chwili jego śmierci.

Art. 59. Z zastrzeżeniem art. 60 o ważności testamentu i innych czynności prawnych na wypadek śmierci rozstrzyga prawo ojcyste spadkodawcy z chwili dokonania tych czynności.

Art. 60. 1. Prawo właściwe dla formy testamentu określa Konwencja dotycząca kolizji praw w przedmiocie formy rozrządzeń testamentowych sporządzona w Hadze dnia 5 października 1961 r. (Dz. U. z 1969 r. Nr 34, poz. 284).

2. Prawo wskazane na podstawie ust. 1 stosuje się także do formy innych rozrządzeń na wypadek śmierci.

Rozdział 17

Inne stosunki prawne

Art. 61. W razie braku wskazania prawa właściwego w niniejszej ustawie, w obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikowanych umowach międzynarodowych i w prawie Unii Europejskiej lub w przepisach szczególnych, do stosunku objętego zakresem niniejszej ustawy należy stosować prawo państwa, z którym stosunek ten jest najściślej związany.

Rozdział 18

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 62. W ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.³⁾) uchyla się art. 6.

Art. 63. W ustawie z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz. U. Nr 61, poz. 258, z późn. zm.⁴⁾) uchyla się art. 2.

Art. 64. W ustawie z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski (Dz. U. Nr 138, poz. 1545, z późn. zm.²⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) uchyla się art. 355;
- 2) uchyla się art. 357 – 359.

Art. 65. W ustawie z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696, z późn. zm.¹⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) uchyla się art. 10;
- 2) w art. 11 uchyla się ust. 1;
- 3) uchyla się art. 12 – 13;
- 4) w art. 15 uchyla się ust. 2.

Art. 66. W ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152, z późn. zm.⁵⁾) uchyla się art. 3 ust. 2.

³⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 113, poz. 717, z 1999 r. Nr 99, poz. 1152, z 2000 r. Nr 19, poz. 239, Nr 43, poz. 489, Nr 107, poz. 1127 i Nr 120, poz. 1268, z 2001 r. Nr 11, poz. 84, Nr 28, poz. 301, Nr 52, poz. 538, Nr 99, poz. 1075, Nr 111, poz. 1194, Nr 123, poz. 1354, Nr 128, poz. 1405 i Nr 154, poz. 1805, z 2002 r. Nr 74, poz. 676, Nr 135, poz. 1146, Nr 196, poz. 1660, Nr 199, poz. 1673 i Nr 200, poz. 1679, z 2003 r. Nr 166, poz. 1608 i Nr 213, poz. 2081, z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 99, poz. 1001, Nr 120, poz. 1252 i Nr 240, poz. 2407, z 2005 r. Nr 10, poz. 71, Nr 68, poz. 610, Nr 86, poz. 732 i Nr 167, poz. 1398, z 2006 r. Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 133, poz. 935, Nr 217, poz. 1587 i Nr 221, poz. 1615, z 2007 r. Nr 64, poz. 426, Nr 89, poz. 589, Nr 176, poz. 1239, Nr 181, poz. 1288 i Nr 225, poz. 1672 oraz z 2008 r. Nr 93, poz. 586.

⁴⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1994 r. Nr 113, poz. 547, z 1998 r. Nr 113, poz. 717, z 2000 r. Nr 109, poz. 1156, z 2002 r. Nr 240, poz. 2060, z 2003 r. Nr 229, poz. 2277, z 2004 r. Nr 96, poz. 959 oraz z 2007 r. Nr 21, poz. 125.

⁵⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 26, poz. 225, Nr 96, poz. 959, Nr 141, poz. 1492, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2778, z 2005 r. Nr 167, poz. 1396, z 2006 r. Nr 157, poz. 1119 oraz z 2007 r. Nr 49, poz. 328, Nr 82, poz. 557, Nr 102, poz. 691 i Nr 133, poz. 922.

Art. 67. W ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 124, poz. 1151, z późn. zm.⁶⁾) uchyla się art. 129 ust. 3 – 5 oraz art. 130.

Art. 68. Traci moc ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 46, poz. 290, z późn. zm.⁷⁾), z wyjątkiem art. 31, który traci moc z dniem 11 stycznia 2009 r.

Art. 69. Ustawa wchodzi w życie z dniem 17 grudnia 2009 r. z wyjątkiem: art. 18 ust. 2 i 3, art. 20, art. 26, art. 28, art. 62, art. 63, art. 64 pkt 2 i art. 65 pkt 1, 3 i 4, które wchodzi w życie z dniem 11 stycznia 2009 r.

⁶⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 91, poz. 870 i Nr 96, poz. 959, z 2005 r. Nr 83, poz. 719, Nr 143, poz. 1204, Nr 167, poz. 1396, Nr 183, poz. 1538 i Nr 184, poz. 1539, z 2006 r. Nr 157, poz. 1119, z 2007 r. Nr 50, poz. 331, Nr 82, poz. 557, Nr 102, poz. 691 i Nr 112, poz. 769 oraz z 2008 r. Nr 171, poz. 1056.

⁷⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1995 r. Nr 83, poz. 417 oraz z 1999 r. Nr 52, poz. 532.

UZASADNIENIE

I. Potrzeba nowej kodyfikacji

1. Przedłożony projekt ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym zmierza do zharmonizowania krajowego unormowania tego działu prawa z prawem wspólnotowym, do jego unowocześnienia i usunięcia luk występujących w ustawie z 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 46, poz. 290, z późn. zm.), nazywanej dalej „ustawą z 1965 r.”.

2. Ustawa z 1965 r. stanowiła w chwili jej uchwalenia osiągnięcie legislacyjne, a przewidziane w niej rozwiązania odpowiadały przyjmowanym w tym czasie na świecie standardom.

Od czasu jej wejścia w życie minęło już ponad 40 lat. W ostatnich kilkunastu latach w Polsce i w wielu innych państwach (w tym zwłaszcza w państwach Europy środkowej i wschodniej) nastąpiły głębokie zmiany o fundamentalnym charakterze. Objęły one podstawy ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego tych państw. Zmianom tym towarzyszą takie zjawiska jak: wzmożenie międzynarodowego ruchu osobowego (z poszukiwaniem nierzadko nowego miejsca osiedlenia się na stałe), poszerzanie się przepływu kapitału, towarów i usług, rozwój bezpośrednich kontaktów pomiędzy mieszkańcami różnych państw, prowadzący często do powstawania różnorodnych sytuacji życiowych z elementem zagranicznym itp.

Postępuje proces integracji europejskiej i towarzyszący mu proces harmonizacji prawa. Uczestnikiem tych procesów jest także Polska i jej obywatele. Traktat z Amsterdamu z 1997 r. włączył współpracę sądową w sprawach cywilnych do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (dalej „TWE”) w celu stworzenia „obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”. Dzięki kompetencji przewidzianej w art. 65 w związku z art. 61 TWE Wspólnota podjęła już wiele działań legislacyjnych obejmujących jurysdykcję i uznawanie orzeczeń, postępowanie dowodowe, doręczanie dokumentów, postępowanie upadłościowe, pomoc prawną oraz pewne aspekty procedury cywilnej. Przyjęty przez szefów państw i rządów na szczycie Rady Europejskiej w dniach 4 i 5 listopada 2004 r. „Program Haski: wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej” (Dz. Urz. UE C 53 z 3.3.2005,

str. 1) zawiera dalszy plan działania. Zgodnie z nim do 2011 r. mają zostać przyjęte instrumenty zawierające wspólnotowe normy kolizyjne dla zobowiązań pozaumownych, zobowiązań umownych, alimentów, rozwodów, majątkowych ustrojów małżeńskich oraz spraw spadkowych.

Wszystkich tych wydarzeń i nowych zjawisk nie brał pod uwagę nasz ustawodawca w 1965 r. Ustawa z 1965 r. nie odpowiada więc aktualnym potrzebom.

Ustawa ta poza zaletami, miała – już w chwili jej uchwalenia – także słabe strony. Należy do nich zaliczyć:

- a) pozostawienie zbyt wielu obszarów bez regulacji prawnej (luki w ustawie z 1965 r. dotyczą m. in. dóbr osobistych osób fizycznych i prawnych, pełnomocnictwa, praw z zakresu własności intelektualnej, czynności prawnych odnoszących się do stosunków cywilnoprawnych już istniejących takich jak przelew wierzytelności, przejęcie długu),
- b) archaiczne unormowanie właściwości prawa w zakresie zobowiązań umownych (m. in. dopuszczenie jedynie tzw. ograniczonego wyboru prawa),
- c) zbyt wąskie wykorzystanie wyboru prawa jako sposobu określania prawa właściwego,
- d) brak w ustawie specjalnych kolizyjnoprawnych instrumentów służących do ochrony strony „słabszej” stosunku prawnego (konsumenta, pracownika, poszkodowanego),
- e) nieliczne (na szczęście) uniki legislacyjne, polegające na posługiwaniu się przepisami odsyłającymi (np. art. 30), będące źródłem łamigłówek interpretacyjnych,
- f) brak norm korygujących zakres zastosowania przepisów ujętych ogólnie i syntetycznie (co skądinąd jest zaletą ustawy), będący źródłem trudności w trakcie stosowania prawa,
- g) w dążeniu do zapewnienia możliwie jak najlepszej przewidywalności wyników stosowania przepisów kolizyjnych, ze szkodą dla ich elastyczności, wykorzystano w niewielkim tylko stopniu łączniki „złożone”, prowadzące do alternatywnego, kumulatywnego, fakultatywnego, posiłkowego lub kaskadowego wskazania prawa właściwego,
- h) nieliczne wypadki nadmiernego faworyzowania właściwości legis fori (np. w art. 17 § 3 i art. 18).

Tylko niektóre spośród tych słabości usunęła konwencja rzymska z 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, do której ostatnio przystąpiła Polska (Dz. U. z 2008 r. Nr 10, poz. 57, który ukazał się z datą 22 stycznia 2008 r.). Konwencja nie obejmuje jednak wszystkich zobowiązań umownych (por. jej art. 1 ust. 2 i 3). Archaiczne kolizyjnoprawne uregulowanie zobowiązań umownych ustawy z 1965 r., mimo wejścia konwencji w życie, pozostało zatem w mocy w odniesieniu do umów nieobjętych regulacją konwencyjną. Tę niekorzystną sytuację zmieni dopiero rozporządzenie Rzym I oraz, w zakresie nieobjętym rozporządzeniem, niniejsza ustawa, której projekt zawiera unormowania komplementarne w stosunku do rozporządzenia Rzym I (por. art. 29 i art. 30 projektu).

3. Szczególnego rozważenia wymaga kwestia zasadności uchwalenia nowej ustawy w kontekście rozwoju europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego. Pojawiają się głosy sugerujące, że wobec aktywności legislacyjnej Wspólnoty Europejskiej w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego, uchwalenie dziś nowej ustawy może okazać się pochochne.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na kilka argumentów przemawiających przeciwko uzależnieniu uchwalenia nowej ustawy od aktywności legislacyjnej Wspólnoty Europejskiej:

a) Działania legislacyjne Wspólnoty Europejskiej dotyczą jedynie wybranych obszarów prawa prywatnego międzynarodowego. Zgodnie z Programem Haskim obszary te to: zobowiązania pozaumowne, zobowiązania umowne, rozwód i separacja, alimentacja, ustroje majątkowe małżeńskie oraz prawo spadkowe. Stopień zaawansowania prac jest zróżnicowany. Jak dotychczas w pełni zrealizowano jedynie dwa pierwsze punkty Programu Haskiego. Oto bowiem w dniu 11 lipca 2007 r. doszło do przyjęcia rozporządzenia nr 864/2007/WE Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”). Ma być ono stosowane w państwach członkowskich od dnia 11 stycznia 2009 r. Przyjęto również rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych – „Rzym I” (Dz. Urz. UE L 177 z 4.7.2008 r. str. 6), określającym prawo właściwe dla zobowiązań umownych. Zgodnie z art. 29 rozporządzenia Rzym I, zacznie ono być stosowane w państwach

członkowskich od 17 grudnia 2009 r. Zastąpi ono konwencję rzymską z 1980 r. regulującą te same zagadnienia. W przypadku pozostałych obszarów (prawa spadkowego, małżeńskich ustrojów majątkowych oraz alimentacji) prace są o wiele mniej zaawansowane. Na końcowy efekt tych prac przyjdzie nam jeszcze jakiś czas poczekać.

- b) Bardziej zaawansowane były prace nad projektem wspólnotowej kolizyjnoprawnej regulacji separacji i rozwodów [COM(2006) 399 final]. Ostatnio doszło jednak do zablokowania tych prac. Oznacza to, że realizacja zamierzeń określonych w Programie Haskim w założonym terminie nie jest przesądzona.
- c) Działania legislacyjne Wspólnoty Europejskiej w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego w najbliższych latach nie będą dotyczyć problematyki części ogólnej tego prawa, a także stosunków prawnych oraz instytucji zaliczanych zwykle do części ogólnej prawa cywilnego. Nie obejmą między innymi prawa osobowego.
- d) Rozporządzenia Rzym I i Rzym II zawierają wyłączenia, które dotyczą – z praktycznego punktu widzenia – bardzo doniosłych zagadnień. Na przykład z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym I wyłączono między innymi umowy dotyczące prawa korporacyjnego i umowy o arbitraż, a z kolei z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II wyłączono między innymi odpowiedzialność deliktową za działanie lub zaniechanie władz publicznych oraz zobowiązania pozaumowne powstające w razie naruszenia dóbr osobistych. Zagadnienia te muszą być także po nadejściu daty rozpoczynającej stosowanie odpowiedniego aktu prawa wspólnotowego regulowane przez krajowe normy kolizyjne.
- e) Należy mieć również na względzie fakt, że procedura legislacyjna współdecydowania (art. 251 TWE), która ma zastosowanie w odniesieniu do środków podejmowanych na podstawie art. 65 TWE, jest długotrwała. Trudno się zatem spodziewać, aby te zagadnienia, co do których nie wszczęto jeszcze procedury legislacyjnej, mogły stać się przedmiotem wspólnotowych aktów prawnych w dającej się przewidzieć perspektywie czasowej.

Wypada zauważyć, że ani konwencja rzymska, ani perspektywa pojawienia się wycinkowych kolizyjnoprawnych regulacji wspólnotowych, nie zatamowały uchwalenia w państwach członkowskich Unii Europejskiej ustaw zawierających

regulację prawa prywatnego międzynarodowego. Przykłady stanowią: Włochy (1995 r.), Niemcy (kilka ustaw począwszy od 1986 r.), Belgia (2004 r.), Bułgaria (2005 r.).

W pracach nad projektem wzięto pod rozwagę treść rozporządzeń Rzym II i Rzym I, zielone księgi oraz dyskusje, jakie toczą się wokół harmonizacji dalszych wycinków prawa prywatnego międzynarodowego we Wspólnocie Europejskiej. Ewentualne uchwalenie i wejście w życie dalszych rozporządzeń wspólnotowych, jeżeli tylko będą one miały zasięg uniwersalny (tzn. jeżeli mieszczące się w nich normy kolizyjne będą wskazywać prawo właściwe także dla stanów faktycznych powiązanych z państwami niebędącymi członkami Unii) – sprawi, że odpowiednie postanowienia ustawy utracą praktyczną doniosłość i zapewne trzeba je będzie uchylić. Jeżeli zakres zastosowania rozporządzenia będzie węższy niż zakres zastosowania odpowiadających mu przepisów naszej ustawy, trzeba będzie znaleźć jakieś rozwiązanie dla kwestii wyłączonych z zakresu zastosowania rozporządzenia. Może ono polegać albo na ustanowieniu wycinkowych regulacji krajowych albo na utrzymaniu w mocy przepisów ustawy, albo też na rozciągnięciu – z woli ustawodawcy krajowego – zastosowania postanowień rozporządzenia na wspomniane kwestie.

W projekcie zaproponowano wycinkowe uregulowanie kwestii wyłączonych z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II (art. 18 ust. 2 projektu co do ochrony dóbr osobistych oraz art. 28 co do odpowiedzialności za działania lub zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej) oraz rozporządzenia Rzym I (art. 29 i 30 projektu). Dalsze rozwiązania tego typu będzie można rozważać dopiero w przyszłości w miarę pojawienia się kolejnych regulacji wspólnotowych.

4. Dyskusje nad potrzebą nowej regulacji prawa prywatnego międzynarodowego rozpoczęły się w naszym kraju w początkach lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Problematyka ta była przedmiotem kilku konferencji naukowych oraz posiedzenia Komitetu Nauk Prawnych PAN (18 listopada 1998 r.).

Zadanie przygotowania projektu nowej ustawy zostało w 2002 r. powierzone Zespołowi prawa prywatnego międzynarodowego, wyłonionemu w ramach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. W latach 2003 i 2004 Zespół przygotował projekt wstępny nowej ustawy. Projekt ten został poddany ocenie ekspertów oraz był przedmiotem dyskusji na kilku poświęconych mu ogólnopolskich seminariach.

W dniach 8 i 22 grudnia 2005 r. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego zatwierdziła ostateczne brzmienie projektu. Zmiany do projektu wprowadzone w latach 2006 i 2007 zmierzały do jego zharmonizowania z projektem nowej regulacji międzynarodowego postępowania cywilnego oraz usunięcia potknięć wytkniętych w piśmiennictwie prawniczym. Ostatnie zmiany i uzupełnienia projektu (2007, 2008 r.) mają na celu harmonizację polskiego prawa prywatnego międzynarodowego z rozporządzeniami Rzym II i Rzym I.

II. Ogólna charakterystyka projektu

1. Projekt ustawy w prawie prywatnym międzynarodowym określa prawo właściwe dla stosunków osobistych i majątkowych w zakresie prawa prywatnego (w tym handlowego i rodzinnego) oraz reguluje kwestie związane z odszukaniem, ustaleniem treści i stosowaniem prawa właściwego. Jego postanowienia odnoszą się także do umownych stosunków pracy w zakresie nieuregulowanym rozporządzeniem Rzym I.

Projekt nie reguluje jurysdykcji sądów, ani właściwości innych organów (konsulów, urzędów stanu cywilnego), a także innych materii należących do międzynarodowego postępowania cywilnego. Zmiany w tym zakresie wprowadzi oddzielna ustawa nowelizująca Kodeks postępowania cywilnego. Do Kodeksu postępowania cywilnego weszło już nowe unormowanie sądownictwa polubownego – krajowego i międzynarodowego. W projekcie znalazły się więc jedynie przepisy (art. 37 i 38) regulujące właściwość prawa dla umowy o arbitraż (zapisu na sąd polubowny). Kwestia ta została bowiem pominięta w przepisach o sądownictwie polubownym.

Projekt nie obejmuje stosunków z zakresu prawa wekslowego i czekowego. Dziedzinom tym poświęcone są oddzielne ustawy obejmujące łącznie regulację merytoryczną i kolizyjnoprawną. Pozostaną one w mocy także po uchwaleniu nowej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym.

Przewiduje się natomiast uchylene szczególnych przepisów kolizyjnych zamieszczonych w ustawie – Kodeks pracy oraz w ustawie z 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych, ze względu na unormowanie tych kwestii w rozporządzeniu Rzym I (reguluje je także konwencja rzymska z 1980 r.).

2. Projekt opiera się na założeniu, że do zadań prawa prywatnego międzynarodowego należy rozgraniczenie sfer działania różnych systemów prawnych w przestrzeni, sprawiedliwe i harmonijne usuwanie kolizji między nimi przy użyciu norm kolizyjnych zapewniających przewidywalność i jednolitość rozstrzygnięć. Celom tym służą najlepiej normy kolizyjne zupełne, posługujące się – w roli łączników – kryteriami pozwalającymi osiągać wskazane wyżej cele. Normy takie zdecydowanie przeważają w projekcie.

3. Do projektu nie wprowadzono ogólnej reguły korygującej właściwość prawa ze względu na ściślejsze powiązanie rozpatrywanej sprawy z innym prawem niż prawo właściwe na podstawie przepisów ustawy. Reguła taka – wprowadzając relatywizm łączników – godziłaby w zasadę pewności obrotu. Przyznawałaby nadmierną kompetencję sędziemu, zachęcając do faworyzowania właściwości legis fori. W projekcie znalazły się natomiast szczególne reguły korygujące o wąskich zakresach zastosowania (art. 33 ust. 2 zd. 2, art. 41). Nie stwarzają one takich zagrożeń jakie pociągałaby za sobą reguła ogólna. Nadają zaś uregulowaniom zamieszczonym w projekcie elastyczność w stopniu, w jakim jest to wysoce pożądane.

W projekcie znajdują się też przepisy, które w określonych wypadkach – w razie trudności w odszukaniu prawa właściwego przy użyciu łączników obiektywnych – nakazują stosowanie prawa najściślej związanego z ocenianym stosunkiem (np. art. 10 zd. 2, art. 49 ust. 2 in fine).

I wreszcie zwrócić trzeba uwagę na ogólną wskazówkę zamieszczoną w art. 61 projektu, dotyczącą sposobu wypełniania luk w obowiązujących w Polsce przepisach prawa prywatnego międzynarodowego. Wskazówka ta posługuje się kryterium najściślejszego związku. W ustawie z 1965 r. takiej wskazówki nie ma.

4. Pojęcie prawa ojczyzstego zostało w projekcie użyte tylko w odniesieniu do osób fizycznych. Prawem ojczyzstym danej osoby fizycznej jest prawo państwa, którego jest ona obywatelem. Obywatelstwo występuje w projekcie w roli podstawowego łącznika personalnego. Odgrywa ono – jako łącznik – dominującą rolę w zakresie prawa osobowego, stosunków rodzinnych i spraw spadkowych. Przesądziły o tym jego walory jako łącznika, w szczególności zaś stabilność i jednoznaczność więzi, którą obywatelstwo wyraża oraz obserwowane często przywiązanie osób fizycznych do

swego prawa ojczystego. Pojawiły się jednak nieznane dotychczas odstępstwa od zasady właściwości prawa ojczystego (np. art. 58 ust. 1, art. 50 ust. 1). Usuwają one niekorzyści płynące z posługiwania się sztywnym łącznikiem.

Samego obywatelstwa – tak jak i ustawa z 1965 r. – projekt nowej ustawy nie reguluje.

5. W projekcie posłużono się zarówno łącznikiem miejsca zamieszkania, jak i łącznikiem miejsca zwykłego pobytu. Choć w dotychczas obowiązującej ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym z 1965 r. występuje (spośród tych dwóch łączników) jedynie łącznik miejsca zamieszkania, to także łącznik zwykłego pobytu jest już zadomowiony w porządku prawnym obowiązującym w Polsce, a to dzięki konwencjom międzynarodowym, do których Polska przystąpiła (por. np. konwencja haska z 1961 r. o formie rozrządzeń testamentowych), jak i aktom prawa wspólnotowego (np. rozporządzenie 2201/2003/WE dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie nr 1347/2000 – tzw. Bruksela II bis). Nie zdecydowano się jednak na zdefiniowanie dla celów kolizyjnoprawnych tak miejsca zamieszkania, jak i miejsca zwykłego pobytu.

Współcześnie również w ustawach kolizyjnych innych państw oba te łączniki (tak, jak w projekcie) występują obok siebie. Przykłady stanowią ustawy uchwalone ostatnio w takich państwach jak Belgia, Szwajcaria czy Włochy. Także ustawodawcy zagraniczni z reguły nie podejmują prób ustanowienia legalnych definicji pojęć, o których mowa, pozostawiając to zadanie judykaturze i doktrynie.

Oba pojęcia są sobie bliskie, nie są jednak tożsame. Oba one – w prawie prywatnym międzynarodowym – muszą być rozumiane w sposób autonomiczny, niezależny od tego, jak są one rozumiane na tle innych ustaw prawa krajowego (nie tylko w prawie administracyjnym lub w postępowaniu cywilnym, lecz również w prawie cywilnym materialnym). Uwzględnić trzeba przy tym rolę, jaką w prawie prywatnym międzynarodowym spełniają, a więc to, że są łącznikami personalnymi, służącymi do wskazania prawa właściwego.

Przy ustalaniu zarówno miejsca zamieszkania, jak i miejsca zwykłego pobytu na użytek przepisów kolizyjnych, uwzględnić należy dwa elementy: miejsce faktycznego osiedlenia się – czyli miejsce stanowiące centrum aktywności życiowej osoby (element obiektywny, tzw. corpus) oraz zamiar zamieszkiwania lub pobytu (element subiektywny, tzw. animus). Różnica dotyczy stopnia nasilenia obu tych elementów.

Zwykły pobyt oznacza nieco słabsze powiązanie danej osoby z określonym państwem niż powiązanie określane mianem zamieszkania. Nie musi mu towarzyszyć zamiar osiedlenia się w tym państwie na stałe. Wystarczające jest osiedlenie się na jakiś czas (np. na okres studiów, pracy uzyskanej w jakimś państwie). Wskazywanie jakichś ścisłych kryteriów czasowych w celu odróżnienia zwykłego pobytu i zamieszkania nie byłoby pożądane. Wiele zależy od oceny okoliczności konkretnego przypadku. Nie stanowi zwykłego pobytu w rozumieniu omawianych przepisów przebywanie w jakimś państwie przejazdem lub przejściowo (np. pobyt wakacyjny, udział w szkoleniu zagranicznym).

Warto też pamiętać, że pojęcie miejsca zamieszkania (domicylu) jest różnie rozumiane w prawie prywatnym międzynarodowym poszczególnych państw. Dotyczy to zwłaszcza państw tradycji *common law*. Z tego też względu w nowszych unormowaniach prawa prywatnego międzynarodowego (i to zarówno krajowych, międzynarodowych, jak i w Unii Europejskiej) łącznik miejsca zamieszkania (domicylu) ustępuje pola łącznikowi miejsca zwykłego pobytu.

6. W celu usunięcia luk występujących w ustawie z 1965 r. w projekcie znalazły się liczne przepisy, które w ustawie tej nie mają swych odpowiedników (np. art. 15, art. 17, art. 18, art. 20, art. 21, art. 22, art. 32, art. 34-38, art. 42, art. 43, art. 45, art. 46).

7. Doceniając walory wyboru prawa jako sposobu określania prawa właściwego znacznie poszerzono zasięg jego dopuszczalności (por. przepisy art. 21 ust. 1, art. 37 ust. 1, art. 50 ust. 1, art. 58 ust. 1, które potwierdzają poglądy doktryny).

W projekcie znalazły się też ogólne przepisy o wyborze prawa (art. 4). Odnoszą się one do wszystkich przypadków wyboru prawa przewidzianych w projekcie ustawy.

III. Uwagi do poszczególnych postanowień projektu

1. Projekt obejmuje swym zasięgiem wszelkie stosunki prywatnoprawne. Jego normy ograniczają się jednak tylko do wskazania prawa dla danego zakresu (stosunku) właściwego (art. 1) oraz regulują niektóre kwestie związane ze stosowaniem prawa właściwego. Jako normy kolizyjnoprawne rozgraniczają sfery działania systemów

prawnych różnych państw w przestrzeni. Same one nie nadają regulowanym przez siebie sytuacjom (stosunkom) charakteru stosunków prawnych.

2. W sytuacji wielorakiego obywatelstwa projekt powtarza regułę zawartą w art. 2 ustawy z 1965 r., zgodnie z którą, jeżeli ustawa przewiduje właściwość prawa ojczyściego, obywatel polski podlega temu prawu, nawet gdy prawo innego państwa uznawało go za obywatela tego państwa (art. 2 ust.1). Z kolei w stosunku do cudzoziemców mających obywatelstwo dwóch lub więcej państw, ustawa każe stosować prawo ojczyście tego państwa, z którym jest najściślej związany (art. 2 ust. 2). Odpowiednika w ustawie z 1965 r. nie ma przepis art. 3 ust. 2 w którym łącznik obywatelstwa został zastąpiony łącznikiem miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu w odniesieniu do osób, których więzy z państwem ojczyściem zostały zerwane w sposób trwały z powodu naruszania w tym państwie podstawowych praw człowieka. Osoby te z reguły korzystają w państwie osiedlenia się z ochrony przyznanej im na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie.

Norma kolizyjna z art. 3 ust. 1 jest normą zupełną. Dotyczy więc nie tylko sytuacji powiązanych z naszym państwem. Z polskiego punktu widzenia znajdzie ona zastosowanie między innymi w stosunku do cudzoziemców, którym na podstawie obowiązujących w Polsce przepisów nadano status uchodźcy, udzielono azylu, udzielono zgody na pobyt tolerowany lub udzielono ochrony uzupełniającej.

3. Ze względu na pojawienie się wyboru prawa w zakresie wielu różnorodnych stosunków zaszła konieczność wprowadzenia do ustawy ogólnego unormowania wyboru prawa (art. 4).

Przyjęte w projekcie unormowanie wyboru prawa (art. 4, art. 50 ust. 1, art. 58 ust. 1) odpowiada wykształconym w tym zakresie standardom międzynarodowym, potwierdzonym uchwałami międzynarodowych instytucji (por. Rezolucję Bazylejską Instytutu Prawa Międzynarodowego z 1991 r.) oraz doświadczeniami międzynarodowych legislatorów (por. np. art. 3 konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych z 1980 r., art. 14 rozporządzenia Rzym II oraz art. 3 rozporządzenia Rzym I). Wszędzie tam dopuszcza się dorozumiany wybór prawa oraz nie przewiduje się szczególnych wymagań w zakresie formy wyboru prawa.

Sformułowania użyte w art. 4 ust. 2 projektu są zharmonizowane z art. 3 konwencji rzymskiej z 1980 r. oraz z art. 3 rozporządzenia Rzym I.

W celu usunięcia wątpliwości dotyczących pytania, czy normy kolizyjne zamieszczone w ustawie wskazują również prawo właściwe do oceny samego aktu wyboru, kwestię tę wyraźnie przesądzone w art. 4 ust. 5 projektu.

4. W projekcie utrzymano dotychczasowe unormowanie odesłania zwrotnego (art. 5 ust. 1). Dopuszczalność odesłania dalszego została natomiast ograniczona do tzw. odesłania przyjętego. Tak jak dotychczas odesłanie dalsze następuje tylko wtedy, gdy prawem odsyłającym jest prawo ojczyste.

W projekcie pojawił się szczególnie przepis dopuszczający odesłanie przy poszukiwaniu statutu personalnego osoby prawnej, jeżeli prawo państwa, na którego terytorium osoba ta ma siedzibę, przewiduje właściwość prawa państwa, na podstawie którego osoba prawna została utworzona (art. 19 ust. 2). Wówczas – jako statut personalny osoby prawnej – stosuje się prawo tego państwa.

W przepisie art. 5 ust. 3 – co jest nowością w naszym prawie – określono sytuacje, w których odesłanie jest wyłączone. Zapobiegnie to mogącym pojawić się wątpliwościom.

5. Kwestii związanych ze stosowaniem prawa obcego dotyczą artykuły 6 i 7. W myśl art. 6 – zgodnie z tendencją przeważającą dziś na świecie – zastosowania przepisu obcego prawa nie wyłącza to, iż wedle klasyfikacji przyjętej w państwie, które przepis ten ustanowiło, jest on zaliczany do przepisów prawa publicznego. Podobnie też art. 7 otwiera drogę do stosowania obcych przepisów ustanawiających domniemania prawne lub rozstrzygających w inny sposób o ciężarze dowodu. Przepisom tego rodzaju w niektórych obcych systemach prawnych przypisywany jest charakter procesowy, co ma także następstwa kolizyjnoprawne związane z zasadą, że każdy sąd stosuje własne przepisy procesowe.

Wskazówki zamieszczone w art. 6 i art. 7 ułatwią stosowanie prawa właściwego oraz zwiększą szansę na osiągnięcie międzynarodowej harmonii rozstrzygnięć i respektowanie za granicą rozstrzygnięć zapadłych w Polsce.

6. Istotną kląpę bezpieczeństwa, pozwalającą konfrontować skutki zastosowania prawa obcego z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP, stanowi klauzula porządku

publicznego (art. 8). Na jej podstawie może dojść do wyłączenia zastosowania obcego prawa. Wyrażał ją dotychczas w sposób poprawny art. 6 ustawy z 1965 r. Sformułowanie to zostało więc – bez większych zmian – przejęte do projektu.

7. Stosowanie własnych oraz uwzględnianie obcych przepisów nazywanych przepisami wymuszającymi swoje zastosowanie reguluje art. 9. To trudna materia, przysparzająca praktyce wiele trudności. Wprowadzenie do ustawy ogólnych wskazówek jest więc wysoce pożądane.

Wskazówki te są wzorowane na art. 7 konwencji rzymskiej w 1980 r. Zasięg unormowania konwencyjnego jest jednak węższy, obejmuje bowiem jedynie zobowiązania umowne. Proponowany art. 9 odnosi się do wszelkich stosunków prawnych, nie będzie jednak stosowany w zakresie zobowiązań umownych (podlegających obecnie konwencji rzymskiej z 1980 r., a od 17 grudnia 2009 r. rozporządzeniu Rzym I) oraz zobowiązań pozaumownych (do których od 11 stycznia 2009 r. stosuje się rozporządzenie Rzym II). Akty regulujące dla tych zobowiązań właściwość prawa zawierają też unormowanie stosowania przepisów wymuszających swoje zastosowanie.

8. Przepis art. 10 zd. 1 powtarza regułę wyrażoną w art. 5 ustawy z 1965 r. w odniesieniu do sytuacji niejednolitego prawa. Może się jednak zdarzyć, że postępując zgodnie z tą regułą organ stosujący prawo znajdzie się w ślepych zaułku, jeżeli prawo wskazane nie daje odpowiedzi, jakie przepisy w sytuacji niejednolitego prawa stosować. Sposób wyjścia w tej trudnej sytuacji określono w art. 10 zd. 2 projektu. Jest to nowość w naszym prawie.

9. W art. 11 ust. 1 przypomniano, że w Polsce – inaczej niż w niektórych innych państwach – sąd z urzędu ustala okoliczności rozstrzygające o właściwości prawa oraz z urzędu stosuje zarówno normy prawa prywatnego międzynarodowego, jak i prawo na podstawie tych norm właściwe. Jednocześnie osłabiono podstawę subsydiarnej właściwości prawa polskiego podkreślając, iż do tego prawa wolno sięgnąć dopiero wtedy, gdy wysiłki podjęte w rozsądnym terminie przez sąd w celu ustalenia treści właściwego prawa obcego okażą się bezowocne.

10. Przepisy o osobach fizycznych zostały znacznie rozbudowane (art. 13 – 18). Dominującą rolę zachował w nich łącznik obywatelstwa (art. 13 ust. 1, art. 15 ust. 1, art. 16 ust. 1, art. 17 ust. 1 i 3, art. 18 ust. 1). Istnieją jednak liczne od tego odstępstwa (art. 13 ust. 2 – 6, art. 14, art. 15 ust. 2, art. 16 ust. 2, art. 17 ust. 2, art. 18 ust. 2 i 3). Są one podyktowane różnymi względami.

Do wypełnienia luk istniejących w ustawie z 1965 r. zmiierzają przepisy art. 15 (ubezwłasnowolnienie), art. 17 (imię i nazwisko) i art. 18 (dobra osobiste).

Przepis art. 14 ułatwi naszemu sądowi zastosowanie środków służących do ochrony osoby niemającej pełnej zdolności do czynności prawnych lub ochrony jej majątku, gdy osoba taka (będąca cudzoziemcem) przebywa w Polsce.

Unormowania zdolności do czynności prawnych w prawie cywilnym poszczególnych państw różnią się między sobą dość znacznie. Rozmaicie przedstawia się też odgraniczenie regulacji ogólnych od szczególnych. Jest to źródłem wielu trudności przy stosowaniu prawa właściwego. Trudności te pojawiają się zwłaszcza wtedy, gdy statutem personalnym osoby fizycznej jest prawo innego państwa, niż prawo właściwe dla określonej czynności prawnej, posługujące się konstrukcją szczególnej zdolności do czynności prawnych. Powstającą na tym tle kolizję między statutem personalnym a prawem właściwym dla czynności prawnej stara się rozwikłać art. 13 ust. 6.

Kilku słów objaśnienia wymaga regulacja zawarta w art. 18 projektu. Ochrona dóbr osobistych jest rozmaicie uregulowana w prawie merytorycznym poszczególnych państw. Różnice dotyczą katalogu dóbr podlegających ochronie oraz instrumentów służących do ochrony. Różnie też bywa oceniany charakter prawny tych instrumentów. Stwarza to trudności na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej. Trudności te wzięto pod uwagę przy formułowaniu normy kolizyjnej wyrażonej w art. 18 projektu. Poddaje ona dobra osobiste osoby fizycznej jej prawu ojczystemu. Według prawa ojczystego osoby fizycznej ustalać więc należy krąg jej dóbr osobistych oraz odpowiadających im praw podmiotowych. Prawo to rozstrzyga także o treści tych praw podmiotowych. Przy określaniu prawa właściwego w zakresie ochrony dóbr osobistych wykorzystano łączniki lokalne (miejsce zdarzenia stanowiącego zagrożenie lub naruszenie dobra oraz miejsce nastąpienia skutków tego zdarzenia). Osobie, o której dobro chodzi art. 18 ust. 2 projektu przyznaje wybór wśród systemów prawnych wskazanych tymi łącznikami.

Jest rzeczą oczywistą, iż osoba, której dobro osobiste zostało zagrożone lub naruszone będzie mogła dochodzić ochrony tylko na podstawie jednego prawa właściwego. Jej przywilej sprowadza się do tego, że w celu odszukania owego prawa właściwego może sama dokonać wyboru drogi, która do tego celu prowadzi. Ustawodawca oddaje jej bowiem do dyspozycji dwie drogi, ale wykorzystana może być tylko jedna droga.

Unormowanie z art. 18 projektu jest przyjazne dla osoby, której dobro osobiste zostało zagrożone lub naruszone. Nie wydaje się jednak, aby przepis ten udzielał tej osobie nadmiernej ochrony. O zakresie i treści roszczeń służących do ochrony dobra osobistego rozstrzygać bowiem będzie ostatecznie – jako prawo właściwe – prawo jednego państwa. Norma kolizyjna z art. 18 wskazuje jedynie sposoby odszukania tego prawa. Ona sama o stopniu i zakresie ochrony nie decyduje. Wypada mieć nadzieję, że z ewentualnymi trudnościami przy stosowaniu omawianego przepisu upora się praktyka, jeżeli mieć będzie wsparcie doktryny.

Konieczność wskazania w projekcie prawa właściwego do ochrony dóbr osobistych wynika z wyłączenia tych kwestii z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II (art. 1 ust. 2 pkt. g).

11. Także kolizyjnoprawna regulacja osób prawnych jest w projekcie bardziej rozbudowana (art. 19 – 20) niż w przepisach ustawy z 1965 r. Utrzymany został jako zasadniczy łącznik siedziby (art. 19 ust. 1). Dopuszczono jednak odesłanie do prawa państwa, na podstawie którego osoba prawna powstała. Jeżeli bowiem norma kolizyjna obowiązująca w państwie, w którym osoba prawna ma siedzibę, poddaje ocenę zdolności i innych kwestii objętych zakresem statutu personalnego osoby prawnej prawu państwa, na podstawie którego osoba prawna powstała, nie ma powodów, aby w Polsce upierać się przy stosowaniu jako statutu personalnego prawa państwa siedziby osoby prawnej.

W przepisie art. 19 ust. 3 określono zakres zastosowania statutu personalnego osoby prawnej. Było to konieczne ze względu na praktyczną doniosłość tej problematyki oraz niekończące się spory doktrynalne co do zasięgu tego statutu. Należało spory te przeciąć i istniejące wątpliwości usunąć.

W art. 19 ust. 3 pkt d znajduje się wzmianka o zdolności osoby prawnej jako składniku jej statutu personalnego. Według tego statutu należy więc oceniać, czy osoba prawna

może korzystać z ogólnej czy też specjalnej zdolności prawnej oraz jej tzw. zdolność czynną (w szczególności zdolność do czynności prawnych i w zakresie innych czynów). Odstępstwa od zasady ogólnej przewidują dalsze ustępy art. 19.

Wykorzystano w nich łącznik miejsca prowadzenia przedsiębiorstwa przy ustalaniu prawa właściwego do oceny zdolności do czynności prawnej podjętej przez osobę prawną w zakresie prowadzonego przez nią przedsiębiorstwa (art. 19 ust. 4). Wyłączono też możliwość powołania się wobec drugiej strony na ograniczenia w zakresie zdolności lub reprezentacji wynikające z postanowień statutu personalnego osoby prawnej, jeżeli ograniczeń takich nie przewiduje prawo państwa, w którym czynność prawna została dokonana, chyba że druga strona o ograniczeniach tych wiedziała (art. 19 ust. 5). W dalszych przepisach uregulowano zagadnienia kolizyjnoprawne związane z przeniesieniem siedziby głównej osoby prawnej do innego państwa (art. 19 ust. 6) oraz fuzją osób prawnych mających siedziby główne w różnych państwach (art. 19 ust. 7). Uwzględniono w nich specyfikę stosunków wewnątrz Europejskiego Obszaru Gospodarczego (art. 19 ust. 6 zdanie 3).

Są to w naszym prawie unormowania nowe.

Nowy jest też przepis art. 19 ust. 8, który dotyczy tzw. ułomnych (niepełnych) osób prawnych. Nakazuje on do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej stosować odpowiednio (mieszczące się w art. 19 ust. 1 – 7) przepisy dotyczące osób prawnych. To więc czy jakaś jednostka organizacyjna ma osobowość prawną, czy też tylko zdolność prawną, nie ma – przy poszukiwaniu jej statutu personalnego – większego znaczenia. Osłabia to trudności wynikające ze znacznego zróżnicowania w poszczególnych systemach prawnych kręgu jednostek organizacyjnych wyposażonych w osobowość prawną.

W omawianym przepisie nie zdefiniowano pojęcia jednostki organizacyjnej, pozostawiając to zadanie judykaturze i doktrynie.

12. Przepis art. 21 wypełnia lukę istniejącą dotychczas w naszym prawie. Dopuszcza on możliwość poddania pełnomocnictwa przez mocodawcę prawu wybranemu, jednocześnie zaś stara się chronić zarówno osobę trzecią, jak i pełnomocnika na wypadek, gdyby osoby te o wyborze nie wiedziały ani też nie mogły z łatwością o nim się dowiedzieć (art. 21 ust. 1). W art. 21 ust. 2 mamy kaskadę łączników, przy użyciu których dochodzi do wskazania prawa właściwego dla pełnomocnictwa w razie braku

wyboru prawa. Uwzględniono w nich różne sytuacje, w jakich pełnomocnik może działać: pełnomocnik ze stałą siedzibą, pełnomocnik działający w siedzibie przedsiębiorstwa należącego do mocodawcy (np. prokurent) i inne sytuacje.

Prawo właściwe dla stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa (stosunku podstawowego pełnomocnictwa) wskazują oczywiście normy kolizyjne miarodajne dla tego stosunku ze względu na jego naturę.

13. Przepis art. 22 projektu określa prawo właściwe do oceny dokonania czynności prawnej. Jest on zharmonizowany z art. 8 konwencji rzymskiej z 1980 r. oraz z art. 10 rozporządzenia Rzym I.

Badania prawnoporównawcze poświęcone dokonywaniu czynności prawnych, w szczególności zaś zawieraniu umów w obrocie międzynarodowym, dostarczają licznych przykładów sytuacji, gdy z punktu widzenia jednego prawa (np. prawa miejsca dokonania czynności prawnej jednostronnej lub złożenia oferty) oświadczenie woli nie istnieje lub jest bezskuteczne, podczas gdy z punktu widzenia innego prawa oświadczenie woli jest skutecznie złożone. Przepis art. 21 ust. 1 projektu kwestię, czy czynności prawnej dokonano (czy czynność prawna w świetle prawa istnieje), poddaje *legi causae*.

Szczególne trudności praktyczne powstają w sytuacji, gdy umowa zawierana jest *inter absentes*: oferent i oblat mają w chwili zawarcia umowy miejsce zwykłego pobytu w różnych państwach, a prawo tych państw odmiennie określa skutki milczenia adresata oferty (jedno wiąże z milczeniem skutki przyjęcia oferty, drugie wręcz przeciwnie, nie wiąże z milczeniem żadnych skutków prawnych).

Przepis art. 22 ust. 2 projektu stwarza możliwość powołania się przez adresata oferty na prawo miejsca swego zwykłego pobytu, jeżeli prawo to w kwestii skutków milczenia różni się od prawa właściwego do oceny zawarcia umowy.

Zagadnienie to nie jest wyraźnie rozstrzygnięte w ustawie obowiązującej. Lukę tę usuwa proponowany przepis. Ma on zresztą odpowiedniki w wielu obcych ustawach kolizyjnych.

14. W przepisie art. 23 ust. 1 powtórzono główną regułę wyrażoną w art. 12 zdanie 1 ustawy z 1965 r. w odniesieniu do formy czynności prawnej. Pojawiły się jednak nowe rozwiązania odnoszące się do stosowania prawa miejsca dokonania czynności prawnej.

Uregulowano więc – w duchu przyjaznym ważności czynności prawnej – przypadek zawarcia umowy *inter absentes*, jeżeli osoby zawierające umowę przebywają w chwili jej zawarcia w różnych państwach (art. 23 ust. 1 zdanie 3 projektu wzorowany jest na art. 9 ust. 2 konwencji rzymskiej). Duże praktyczne znaczenie ma wyłączenie właściwości prawa miejsca dokonania czynności prawnej w zakresie formy rozporządzeń dotyczących nieruchomości oraz czynności, których przedmiotem jest powstanie, łączenie, podział, przekształcenie lub ustanie osoby prawnej (lub ułamnej osoby prawnej), dokonane w art. 23 ust. 2 projektu.

Z art. 23 ust. 2 wynika więc, że przy dokonaniu czynności prawnej o charakterze rozporządzającym, dotyczącej nieruchomości położonej w Polsce, nie wystarczy dopełnić wymagań w zakresie formy przewidzianych przez prawo miejsca dokonania czynności. Prawo właściwe dla formy wymaganej przy dokonaniu takiej czynności, w myśl art. 23 ust. 1 zdanie 1, to prawo, któremu czynność podlega. Prawem tym – zgodnie z art. 39 ust. 1 projektu – jest prawo państwa, na którego terytorium nieruchomość jest położona. W przypadku nieruchomości położonej w Polsce forma omawianych czynności prawnych będzie więc podlegać prawu polskiemu.

Uchwalenie art. 23 ust. 3 doprowadzi do przywrócenia w Polsce – w zakresie czynności prawnych rozporządzających dotyczących nieruchomości położonych w Polsce – stanu prawnego sprzed wejścia w życie ustawy z 12 listopada 1965 r., a więc stanu ukształtowanego przez ustawę z 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Dz. U. Nr 101, poz. 581). W myśl art. 6 ust. 3 tej ustawy „nabycie, zmiana i umorzenie praw rzeczowych na nieruchomości położonej w Polsce, jak również zobowiązania z czynności prawnych wynikające, na podstawie których prawa takie mają być nabyte, zmienione lub umorzone, podlegają co do formy jak i innych warunków ważności, wyłącznie prawu, obowiązującemu w Polsce”.

Przywrócenie rozwiązania z art. 6 ust. 3 ustawy z 1926 r. także w zakresie czynności prawnych zobowiązujących dotyczących nieruchomości położonych w Polsce nie jest dziś możliwe ze względu na wejście w życie konwencji rzymskiej z 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych. Konwencja reguluje m.in. właściwość prawa dla zobowiązań umownych dotyczących nieruchomości. Normuje też kwestię formy umów zobowiązujących (art. 9). Przepisy te zostaną zastąpione odpowiednimi postanowieniami rozporządzenia Rzym I, o którym już była mowa wyżej.

15. W zakresie przedawnienia (art. 24) utrzymano regułę obowiązującą dotychczas (art. 13 ustawy z 1965 r.). Jej zastosowanie rozszerzono na inne niż przedawnienie instytucje będące wyrazem oddziaływania upływu czasu na stosunek prawny.

Przepis art. 25 projektu nakazuje stosować odpowiednio przepis o przedawnieniu (art. 24) do wszystkich innych instytucji prawa prywatnego materialnego, które są wyrazem wpływu upływu czasu na stosunek cywilnoprawny. Chodzi tu – na tle prawa prywatnego polskiego – o instytucję prekluzji i przemilczenia. Liczyć się trzeba również z różnorodnymi innymi instytucjami dawności występującymi w prawie obcym. Instytucje te można było ująć razem przy wykorzystaniu formuły ogólnej i pojemnej. Formułą taką posłużono się w art. 24 projektu. Przepis ten może sprzyjać materialnoprawnej kwalifikacji wielu różnorodnych terminów spotykanych w obcych systemach prawnych, co wydaje się pożądane.

16. W ramach Unii Europejskiej doszło do przyjęcia – o czym już była mowa – rozporządzenia określającego prawo właściwe dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II).

W projekcie ustawy można było ograniczyć się do odesłania do przepisów rozporządzenia (art. 26). Unormowano natomiast kwestie, które zostały wyłączone z zakresu zastosowania rozporządzenia (art. 18 ust. 2 oraz art. 28 projektu).

17. Data wejścia w życie nowej ustawy zbiegnie się zasadniczo z datą rozpoczęcia stosowania rozporządzenia Rzym I. Z tych też względów projekt w art. 29 odsyła w zakresie zobowiązań umownych do rozporządzenia Rzym I. Do tej daty, od chwili wejścia w życie w Polsce konwencji rzymskiej z 1980 r., rozstrzygnięć co do właściwości prawa w zakresie zobowiązań umownych poszukiwać należy w postanowieniach tej konwencji.

Mimo podlegania umów o pracę rozporządzeniu Rzym I, do kwestii nie objętych zakresem zastosowania rozporządzenia znajdują zastosowanie przepisy przyszłej ustawy. Dotyczy to np. zdolności do zawarcia umowy o pracę, uprawnień pracownika wobec pracodawcy z tytułu prawa własności przemysłowej.

Mając na uwadze potrzebę kompleksowej regulacji prawa właściwego dla zobowiązań umownych, w art. 30 projektu uregulowane zostały zobowiązania umowne wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia Rzym I na mocy art. 1 ust. 2 pkt j) tego

rozporządzenia (tj. „umowy ubezpieczenia wynikające z operacji przeprowadzanych przez organizacje niebędące zakładami, o których mowa w art. 2 dyrektywy 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 listopada 2002 r. dotyczącej ubezpieczeń na życie, których przedmiotem jest zapewnienie pracownikom lub osobom pracującym na własny rachunek, należącym do zakładu lub grupy zakładów, lub do określonej grupy lub grup zawodowych, świadczeń w przypadku śmierci lub dożycia określonego wieku, przerwania lub ograniczenia działalności, choroby zawodowej lub wypadku przy pracy”).

Artykuł 30 nakazuje stosować do wspomnianych wyżej zobowiązań umownych przepisy rozporządzenia Rzym I. Brak jest bowiem argumentów za odmiennym kolizyjnoprawnym uregulowaniem tych zobowiązań.

Przepis ten pozostawia organom stosującym prawo ocenę, czy umowę należąca do grupy umów określonych w art. 1 ust. 2 pkt j) rozporządzenia Rzym I przyporządkować do zakresu zastosowania przepisów ogólnych tego rozporządzenia (art. 3, art. 4), czy do zakresu zastosowania normy z art. 7 rozporządzenia Rzym I. Rozstrzygnięcie zależeć będzie od okoliczności konkretnego przypadku. Nie każda umowa, o której mowa w art. 1 ust. 2 pkt j) rozporządzenia Rzym I, będzie mogła być zakwalifikowana – dla celów kolizyjnoprawnych – jako umowa ubezpieczenia.

Dwa szczególne przepisy art. 7 rozporządzenia Rzym I dopuszczają modyfikację zawartą w tym artykule regulacji prawa właściwego do umów ubezpieczenia. Po pierwsze, art. 7 ust. 3 zd. 2 udziela państwom członkowskim fakultatywnej kompetencji prawodawczej do ustanowienia krajowych norm kolizyjnych poszerzających granice wyboru prawa, odnośnie do umów ubezpieczenia innych aniżeli umowy ubezpieczenia dużych ryzyk pokrywających ryzyka umiejscowione na terytorium państw członkowskich, ponad granice minimalne wyznaczone w art. 7 ust. 3 zd. 1 lit. a), b) i e). Po drugie, art. 7 ust. 4 lit. b) udziela państwom członkowskim fakultatywnej kompetencji prawodawczej do ustanowienia krajowych norm kolizyjnych odnoszących się do umów ubezpieczenia obowiązkowego wyłączających wybór prawa na rzecz właściwości prawa państwa członkowskiego nakładającego obowiązek ubezpieczenia.

Projekt nie zawiera norm kolizyjnych poszerzających granice wyboru prawa odnośnie do umów ubezpieczenia innych aniżeli umowy ubezpieczenia dużych ryzyk pokrywających ryzyka umiejscowione na terytorium państw członkowskich. Rozwiązanie to jest wyrazem stanowiska, zgodnie z którym kolizyjnoprawna ochrona

ubezpieczających powinna być – w świetle przepisów rozporządzenia Rzym I – realizowana w drodze ograniczenia dopuszczalności wyboru prawa.

O rezygnacji z poszerzenia wyboru prawa w zakresie umów ubezpieczenia innych aniżeli umowy ubezpieczenia dużych ryzyk pokrywających ryzyka umiejscowione na terytorium państw członkowskich zdecydował zatem wzgląd na potrzebę kolizyjnoprawnej ochrony ubezpieczającego, jak również na trudności, jakie w świetle przepisów rozporządzenia Rzym I, rodzi urzeczywistnienie tej ochrony w razie poszerzenia minimalnych granic wyboru prawa.

W art. 31 ust. 1 projektu wykorzystana została natomiast kompetencja do ustanowienia krajowych norm kolizyjnych obejmujących umowy ubezpieczenia obowiązkowego wyłączających wybór prawa na rzecz właściwości prawa państwa członkowskiego nakładającego obowiązek ubezpieczenia (udzielona w art. 7 ust. 4 pkt b) rozporządzenia Rzym I).

Wspomniany przepis projektu ustanawia jednostronną normę kolizyjną nakazującą stosować prawo polskie do umów ubezpieczenia, co do których obowiązek ubezpieczenia nakłada prawo polskie. Za wyłączeniem wyboru prawa dla tych umów przemawia ich silny związek z polskim obszarem prawnym. Jednostronny charakter tej normy kolizyjnej jest wyrazem stanowiska, zgodnie z którym normy kolizyjne polskiej ustawy nie powinny rozstrzygać o wyłączeniu wyboru prawa w zakresie umów ubezpieczenia, co do których obowiązek ubezpieczenia nakłada prawo obcego państwa członkowskiego. Jednocześnie, potrzeba uwzględnienia pozytywnego stanowiska prawa obcego państwa członkowskiego w przedmiocie wyłączenia wyboru prawa odnośnie do umów ubezpieczenia, co do których prawo tego obcego państwa członkowskiego Europejskiego Obszaru Gospodarczego nakłada obowiązek ubezpieczenia, znajduje wyraz w treści normy kolizyjnej drugiego stopnia zawartej w art. 31 ust. 2 projektu. Jest to kolejny przypadek, gdy w projekcie dopuszczono stosowanie obcych norm kolizyjnych (obok art. 5 i art. 19 ust. 2). Objęcie przedmiotem wskazania za pomocą tej normy regulacji kolizyjnych państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego uzasadnione jest tym, że analogiczną co w art. 7 ust. 4 pkt b) rozporządzenia Rzym I normę kompetencyjną zawiera – mający znaczenie dla Europejskiego Obszaru Gospodarczego – przepis art. 8 ust. 4 pkt c) dyrektywy 88/357/EWG.

Przyjęte w art. 31 ust. 2 rozwiązanie w kwestii rozgraniczenia sfer działania norm kolizyjnych poszczególnych państw członkowskich o wyłączeniu wyboru prawa dla umów ubezpieczenia obowiązkowego nawiązuje jednocześnie do regulacji zawartej w art. 7 ust. 3 zd. 2 rozporządzenia Rzym I odnoszącej się do umów ubezpieczenia innych aniżeli umowy ubezpieczenia dużych ryzyk pokrywających ryzyka umiejscowione na terytorium państw członkowskich.

18. Przepis art. 30 ustawy z 1965 r., dotyczący zobowiązań wynikających z jednostronnych czynności prawnych, rodzi poważne wątpliwości interpretacyjne. Nie wskazuje on bowiem wprost łączników rozstrzygających o właściwości prawa, lecz odsyła do rozbudowanego unormowania zobowiązań umownych zamieszczonego w art. 25 – 29 ustawy z 1965 r.

Przepisy te, w związku z wejściem w życie w Polsce Konwencji rzymskiej z 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych utraciły moc. Z dniem 17 grudnia 2009 r. będą w zakresie zobowiązań umownych stosowane – w miejsce konwencji rzymskiej – przepisy rozporządzenia Rzym I.

Z tych względów w projekcie znalazł się art. 33 regulujący w sposób samodzielny właściwość prawa dla zobowiązań z jednostronnych czynności prawnych. Uwzględnia specyfikę tych czynności. Tak więc od chwili gdy obie strony stosunku zobowiązaniowego są już zindywidualizowane do wyboru prawa może dojść w drodze porozumienia obu stron. Jedynie we wcześniejszym etapie wystarcza oświadczenie jednej strony (dokonującego jednostronnej czynności prawnej).

W braku wyboru prawa o właściwości prawa decyduje łącznik miejsca zwykłego pobytu lub siedziby osoby dokonującej czynności prawnej (z chwili dokonania czynności prawnej). Góruje on nad bardziej ulotnym łącznikiem miejsca dokonania czynności prawnych. Odwołuje się bowiem do okoliczności stosunkowo łatwych do ustalenia, dostrzeganych (rozpoznawanych) przez otoczenie.

Dopuszczona w art. 33 ust. 2 zd. 2 reguła korekcyjna umożliwia weryfikację zastosowania normy z art. 33 ust. 2 zd. 1 projektu, w sytuacji gdy stosunek zobowiązaniowy powiązany jest mocniej z innym państwem niż państwo, którego prawo wskazuje ta ostatnia norma. Ostatecznie – ze względu na okoliczności konkretnego przypadku – może więc dojść do głosu inny łącznik niż łącznik miejsca zwykłego pobytu lub siedziby osoby dokonującej jednostronnej czynności prawnej.

19. Przepis art. 34 projektu ustawy stanowi wypełnienie występującej w konwencji rzymskiej z 1980 r. luki w kolizyjnoprawnej regulacji przelewu wierzytelności. Proponowane rozwiązanie jest zbieżne z poglądami w tym zakresie, występującymi w polskiej i europejskiej doktrynie oraz w orzecznictwie. Jednocześnie jest ono zgodne z duchem rozporządzenia Rzym I z 2008 r. Wprowadzenie w polskiej ustawie kolizyjnej unormowania skuteczności przelewu wobec osób trzecich pozwoli uniknąć wątpliwości, jakie pojawiają się przy stosowaniu Konwencji rzymskiej z 1980 r.

20. Przepis art. 35 projektu ustawy, regulując zagadnienia nieobjęte zakresem konwencji rzymskiej z 1980 r. oraz rozporządzenia Rzym I z 2008 r., pozwala rozwiązać pojawiające się w praktyce wątpliwości co do prawa właściwego dla przejęcia długu. Proponowane rozwiązanie jest zbieżne z poglądami europejskiej doktryny i orzecznictwa w tym zakresie. Wraz z regulacją zamieszczoną w art. 33 projektu ustawy (oraz w odpowiednich przepisach konwencji rzymskiej z 1980 r. oraz rozporządzenia Rzym I z 2008 r.) stanowi wyczerpujące unormowanie kolizyjnoprawnej problematyki podmiotowych zmian stosunku zobowiązaniowego.

21. Przepis art. 36 projektu służy rozgraniczeniu statutu obligacyjnego od prawa waluty. Zgodnie z powszechnie przyjętą regułą kolizyjnoprawną zagadnienia stricte walutowe podlegają prawu waluty, czyli prawu państwa (lub związku państw), które kreuje określoną walutę. Prawo to jest między innymi pomocne przy ustaleniu miarodajnej stopy procentowej odsetek. Skutkiem zastosowania projektowanego przepisu jest przede wszystkim przyporządkowanie zagadnienia waloryzacji statutowi obligacyjnemu. Przy stosowaniu omawianego przepisu nie można będzie wykluczyć ingerencji przepisów wymuszających swoje zastosowanie spoza statutu kontraktowego.

22. W przepisach dotyczących prawa rzeczowego (art. 39 – 44) powtórzona została reguła ogólna posługująca się łącznikiem miejsca położenia przedmiotu praw rzeczowych, którą w ustawie z 1965 r. wyraża art. 24. Wprowadzono jednak oddzielne regulacje dotyczące praw na niektórych środkach transportu (art. 40), praw na rzeczach w transporcie (art. 41), praw zapisanych w systemie rozrachunku papierów wartościowych (art. 42), rewindykacji dóbr kultury wywiezionych do innego państwa (art. 43). Rozwiązanie zaproponowane w tej ostatniej kwestii stara się poszerzyć

możliwości prawne osób dochodzących ochrony. W przepisie dotyczącym rzeczy w transporcie (*res in transitu*) opowiedziano się wprawdzie za właściwością prawa państwa, z którego rzecz została wysłana (*lex expeditionis*), lecz jednocześnie ustanowiono regułę korekcyjną ze względu na kryterium ściślejszego powiązania.

23. Nowość stanowi regulacja praw własności intelektualnej, w której posłużono się łącznikiem miejsca korzystania z takiego prawa (art. 45). Co do ochrony praw własności intelektualnej przewidziano właściwość prawa, na podstawie którego dochodzi się ochrony (właściwość *legis protectionis*). Unormowano też właściwość prawa dla uprawnień pracownika wobec pracodawcy z tytułu praw własności intelektualnej związanych z jego działalnością w ramach stosunku pracy (art. 46). Zobowiązania pozaumowne wynikające z naruszenia praw własności intelektualnej objęte są regulacją rozporządzenia Rzym II.

24. W przepisach o zawieraniu małżeństw (art. 47 i art. 48) poza powtórzeniem zasad dotychczas przyjmowanych (art. 14 i art. 15 ustawy z 1965 r.) pojawiły się również nowości. W szczególności poszerzono możliwość dopełnienia wymagań co do formy małżeństwa zawieranego poza granicami Polski przez dopuszczenie do głosu także prawa miejsca zamieszkania lub prawa miejsca zwykłego pobytu takiego samego dla obu nupturientów (art. 48 ust. 2). W projekcie nie powtórzono postanowienia art. 16 ustawy z 1965 r., regulującego unieważnienie małżeństwa. Przepis ten w sposób niedoskonały wyrażał myśl oczywistą, że skutki niedopełnienia przy zawarciu małżeństwa wymagań dotyczących możliwości zawarcia małżeństwa i formy, przewidzianych w miarodajnym dla tych kwestii prawie, powinny być oceniane według tego prawa.

25. Dość głębokie różnice pomiędzy dotychczasowym i proponowanym unormowaniem dotyczą stosunków osobistych i majątkowych małżonków (art. 49 – 51). Dopuszczono mianowicie możliwość dokonania przez małżonków wyboru prawa dla swych stosunków majątkowych (art. 50 ust. 1), a także dla zawartej przez nich majątkowej umowy małżeńskiej (art. 50 ust. 3). Wzbogacono kaskadę łączników w razie braku wspólnego prawa ojczyzstego małżonków (art. 49 ust. 2). Unormowano też właściwość prawa dla ochrony osoby trzeciej wchodzącej w stosunki umowne z małżonkiem (art. 51).

26. W zakresie rozwiązania małżeństwa (rozvodu) i separacji utrzymano zasadę właściwości wspólnego prawa ojczyzestego małżonków (art. 52 ust. 2 i 4). Poszerzono jednak kaskadę łączników dochodzących do głosu w braku wspólnego prawa ojczyzestego małżonków (art. 52 ust. 2). Odsuwa to znacznie konieczność zastosowania legis fori (art. 52 ust. 3).

Subsydiarną właściwość prawa polskiego zastrzeżono jednak na wypadek, gdy prawo obce, właściwe na podstawie art. 51 ust. 1 – 2 i ust. 4, nie przewiduje ani rozvodu ani separacji.

27. Nowością w przepisach o przysposobieniu jest unormowanie właściwości prawa w sytuacji gdy przysposobienia wspólnego dokonują małżonkowie niemający obywatelstwa tego samego państwa (art. 56).

28. Przepis o właściwości prawa dla obowiązków alimentacyjnych (art. 57) zawiera odesłanie do postanowień konwencji haskiej o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych

z 1973 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 444 i 445).

Zasza jednak konieczność unormowania właściwości prawa dla kwestii, które zostały wyłączone z zakresu zastosowania konwencji w wyniku zastrzeżeń zgłoszonych przez Polskę na podstawie art. 14 pkt 2 i 3 oraz art. 15 konwencji. Co do obowiązków alimentacyjnych pomiędzy małżonkami w sytuacji opisanej w art. 14 pkt 3 konwencji, odesłano do przepisów ustawy określających prawo właściwe dla zdarzeń, z którymi obowiązek alimentacyjny jest powiązany. W razie orzeczenia separacji lub rozvodu prawo właściwe wskaże art. 52, a w razie unieważnienia małżeństwa lub stwierdzenia nieważności małżeństwa – art. 47 i art. 48 ustawy.

Obowiązki alimentacyjne oparte na węźle powinowactwa postanowiono poddać – z woli ustawodawcy krajowego – postanowieniom konwencji, z wyłączeniem jednak jej art. 7, który bez wyraźnych racji ogranicza uprawnienia wierzyciela. Przypomniano też konsekwencje zgłoszenia przez Polskę zastrzeżenia dopuszczonego w art. 15 konwencji.

29. Przepisy dotyczące spraw spadkowych zachowują właściwość w tych sprawach prawa ojczyzestego spadkodawcy. Dopuszczają jednak możliwość – w ograniczonym

zakresie – wyboru prawa właściwego. Otwiera to drogę do poddania sprawy spadkowej prawu ojczystemu, prawu miejsca zamieszkania lub prawu miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy z chwili dokonania wyboru bądź z chwili śmierci. Przepis o formie testamentu (art. 60) zawiera odesłanie do konwencji haskiej z 1961 r. (Dz. U. z 16.12.1969 r., Nr 34, poz. 284), z tym zastrzeżeniem, że z mocy ust. 2 tego przepisu prawo wskazane na podstawie konwencji stosuje się także do formy innych rozrządzeń na wypadek śmierci (np. umowy dziedziczenia). Tych ostatnich kwestii konwencja haska nie reguluje.

30. Przepis art. 61 projektu stanowi w naszym prawie nowość. Służy on wskazaniu sposobu odszukania prawa właściwego w braku przepisu kolizyjnego regulującego oceniany stosunek prawny. Zakres zastosowania art. 61 będzie raczej niewielki, z uwagi na duży stopień „uszczegółowienia” projektu ustawy oraz istnienie innych (poza ustawą) regulacji kolizyjnoprawnych. Jego wprowadzenie wydaje się uzasadnione. Dopełnia on regulacji kolizyjnoprawnej stosunków prywatnoprawnych. Sprawi, iż na tle nowej ustawy zniknie pojęcie luki. W przepisie tym przypomniano również, że regulacji kolizyjnoprawnych należy poszukiwać także w umowach międzynarodowych i w prawie Unii Europejskiej.

Elastycznie sformułowana wskazówka dotycząca poszukiwania prawa właściwego dla stosunków, których przepis ten dotyczy, wyposaża organy stosujące prawo w instrument, który pozwoli im znaleźć wyjście w sytuacjach „bez wyjścia”.

31. Przepisy końcowe projektu przewidują uchylenie art. 6 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.), art. 2 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz. U. Nr 61, poz. 258, z późn. zm.) oraz art. 10 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696, z późn. zm.). Problematyka prawa właściwego w obrębie stosunków pracy jest bowiem uregulowana zarówno w art. 8 rozporządzenia Rzym I, jak i w art. 6 konwencji rzymskiej z 1980 r.

Podobne względy uzasadniają także uchylenie art. 13 ustawy – Prawo lotnicze oraz art. 359 ustawy – Kodeks morski. Ani rozporządzenie Rzym I ani konwencja rzymska nie wyłączają bowiem z zakresu swego zastosowania stosunków umownych związanych z transportem morskim lub lotniczym, ani też umów o budowę statku.

Wreszcie, stosowanie rozporządzenia Rzym I spowoduje, że tracą rację bytu normy kolizyjne zamieszczone w art. 129 ust. 3 – 5 oraz w art. 130 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 124, poz. 1151, z późn. zm.). Projekt przewiduje zatem uchylenie tych przepisów.

Z kolei nadejście daty początkowej stosowania rozporządzenia Rzym II uzasadnia uchylenie art. 357 i art. 358 ustawy – Kodeks morski oraz art. 12 ustawy – Prawo lotnicze. Rozporządzenie to nie wyłącza bowiem ze swojego zakresu zastosowania zagadnień objętych tymi przepisami.

Projekt przewiduje uchylenie art. 15 ust. 2 ustawy - Prawo lotnicze. Przepis ten jest zbędny, gdyż jest oczywiste, że ustawa prawo prywatne międzynarodowe reguluje problematykę właściwości prawa i nie trzeba o tym rozstrzygać w prawie lotniczym. Ponadto, omawiany przepis sugeruje, że ustawa prawo prywatne międzynarodowe ma charakter subsydiarny wobec prawa lotniczego. Tymczasem relacja ta wygląda zupełnie inaczej: to przepisy szczególne (w tym zawarte w prawie lotniczym) wyłączają zastosowanie ogólnych regulacji zawartych w ustawie prawo prywatne międzynarodowe.

Ponadto projekt przewiduje uchylenie art. 11 ust. 1 ustawy – Prawo lotnicze oraz art. 355 ustawy – Kodeks morski, albowiem identyczne unormowanie – choć o szerszym zakresie zastosowania – zamieszczono w art. 40 projektu.

Konieczność uchylenia art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152, z późn. zm.) wynika z nowej regulacji art. 30 ust. 1 projektu, który przewiduje właściwość prawa polskiego dla umów ubezpieczenia, co do których prawo polskie przewiduje obowiązek ubezpieczenia.

W celu usunięcia wątpliwości związanych w wykładnią art. 3 ust. 1, art. 6 i art. 7 ustawy – Prawo lotnicze w kontekście stosunków prawa prywatnego, przepis art. 66 projektu precyzuje, że do stosunków prawnych objętych niniejszą ustawą nie stosuje się wspomnianych przepisów prawa lotniczego. Te same racje przemawiają za tym, aby do stosunków prawnych objętych niniejszą ustawą nie stosować art. 356 ustawy – Kodeks morski.

32. Jako datę wejścia w życie ustawy przewidziano dzień 17 grudnia 2009 r. Jest to dzień, od którego stosować się będzie rozporządzenie Rzym I.

Zwrócić trzeba jednak uwagę, że rozporządzenie Rzym II stosować się będzie już od dnia 11 stycznia 2009 r. Od tego dnia będzie obowiązywała przyjęta w projektowanej ustawie regulacja (art. 26), zgodnie z którą prawem właściwym dla zobowiązania ze zdarzenia niebędącego czynnością prawną określa rozporządzenie dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym II). Z kolei we wchodzących w życie z dniem 11 stycznia 2009 r. przepisach art. 18, art. 20 oraz art. 28 uregulowano kwestie pozostające poza zakresem rozporządzenia Rzym II, tj. właściwości prawa w przypadku naruszenia dóbr osobistych oraz ustalenia prawa właściwego dla odpowiedzialności cywilnej za działania i zaniechania organów władzy publicznej.

Istnienie zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego nie zwalnia bowiem ustawodawcy polskiego od stworzenia jasnej, precyzyjnej i przejrzystej sytuacji legislacyjnej, umożliwiającej danej osobie poznanie swoich praw w całej ich objętości i powołanie się na nie przed sądami krajowymi (por. orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 18 stycznia 2001 r. w sprawie 162/99, Komisja/Włochy).

Przyjęte rozwiązanie może spotkać się z zarzutem, że ignoruje ono fakt wejścia w życie w Polsce konwencji rzymskiej z 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych. Konwencja ta z uwagi na swój uniwersalny charakter zastępuje w zakresie swojej regulacji przepisy ustawy z 1965 r. dotyczące zobowiązań umownych. Podczas prac nad niniejszym projektem rozważano celowość uchylecia tych przepisów ustawy z 1965 r., które zastąpione zostały przez konwencję rzymską. Nie zdecydowano się jednak na taki krok, gdyż odmienne są zakresy regulacji konwencji rzymskiej oraz rozporządzenia Rzym I. Dążenie do dostosowania przepisów ustawy z 1965 r. do obydwu instrumentów jednocześnie skutkowałoby koniecznością przyjęcia złożonej regulacji przejściowej, która osłabiałaby zasadę bezpieczeństwa prawnego.

Powyższe problemy natury legislacyjnej nie dotyczą jednak przepisów kolizyjnych w ustawach szczególnych. Dlatego postanowiono nie czekać do dnia 17 grudnia 2009 r. z uchyleciem tych przepisów ustaw szczególnych, które stały się zbędne już z dniem wejścia w życie konwencji rzymskiej.

Za przyjętym ostatecznie rozwiązaniem przemawia fakt, iż okres obowiązywania w Polsce konwencji rzymskiej jest z góry przesądzony i skończy się z dniem

17 grudnia 2009 r. Ustalanie relacji konwencji rzymskiej do ustawy z 1965 r. odbywa się w oparciu o art. 91 ust. 2 Konstytucji RP.

Zastosowanie w nowej ustawie techniki legislacyjnej w postaci odesłań do wszystkich obowiązujących w Polsce instrumentów o uniwersalnym zasięgu, tj. zarówno wobec rozporządzeń wspólnotowych jak i konwencji międzynarodowych (art. 26, art. 27, art. 29, art. 57 ust. 1, art. 60 ust. 1) ma na celu zagwarantowanie obywatelom jasności co do ich sytuacji prawnej.

Mimo pozostawania poza zakresem unormowania ustawy istotnych fragmentów prawa prywatnego międzynarodowego, spełniać ona będzie funkcję ustawy podstawowej dla tego działu prawa i regulować go w sposób możliwie najdalej wyczerpujący, przyczyniając się przy tym do efektywnego działania prawa wspólnotowego i międzynarodowego w Polsce.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Cel wprowadzenia ustawy

Celem projektu jest zastąpienie dotychczas obowiązującej ustawy z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 46, poz. 290 z późn. zm.), która nie odpowiada już obecnym podstawom ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego Polski, a także takim zjawiskom jak wzmożenie międzynarodowego ruchu osobowego, czy poszerzanie się przepływu kapitału, towarów i usług, powodujących w rezultacie powstanie różnorodnych sytuacji życiowych z elementem zagranicznym. Projekt ustawy uwzględnia te zmiany, jak również trwający proces integracji europejskiej i towarzyszące mu prace harmonizacji prawa.

2. Wskazanie podmiotów, na które oddziałuje ustawa

Projekt dotyczy nieoznaczonego kręgu osób fizycznych i prawnych, a także jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, będących uczestnikami transgranicznego obrotu prawnego. W szczególności, projekt zawiera szerszą – w stosunku do obecnie obowiązującej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe – regulację, uzupełniając ją w zakresie m.in. ubezwłasnowolnienia, dóbr osobistych osoby fizycznej i osoby prawnej, pełnomocnictwa, stosunków pomiędzy konsumentem a przedsiębiorstwem, czy prawo własności intelektualnej.

3. Konsultacje

W celu wyrażenia opinii projekt został przekazany Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego, Przewodniczącemu Krajowej Rady Sądownictwa, Prezesowi Naczelnego Sądu Administracyjnego, Stowarzyszeniu Sędziów Polskich IUSTITIA oraz przedstawicielom samorządów zawodów prawniczych – Prezesowi Naczelnj Rady Adwokackiej i Prezesowi Krajowej Rady Radców Prawnych oraz Krajowej Rady Notarialnej.

Spośród wymienionych podmiotów uwagi do projektu zgłosił Sąd Najwyższy kwestionując zasadność podjęcia inicjatywy ustawodawczej, której przedmiotem ma być zastąpienie obecnie obowiązującej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe nowym aktem prawnym. Krytycznie oceniono założenia, na których oparto projekt ustawy, przyjętą metodę regulacji oraz wiele konkretnych uregulowań. W opinii podkreślono, że w orzecznictwie dotyczącym aktualnie obowiązującej ustawy nie

sygnalizowano wad tego aktu prawnego, jak i istotniejszych problemów z jego stosowaniem w praktyce. Przytoczono również szereg wypowiedzi doktryny zgodnych z poglądami wyrażonymi w opinii.

Stanowiska przedstawionego przez Sąd Najwyższy, w świetle którego projektowana regulacja jest zbędna, nie można podzielić.

Projekt ustawy jest rezultatem wieloletnich prac, w toku których – także na etapie powstawania założeń regulacji – miały miejsce szerokie konsultacje w środowisku naukowym. Projekt był przedmiotem kilku konferencji naukowych, ogólnopolskich seminariów, w tym także posiedzenia Komitetu Nauk Prawnych PAN, a także został poddany ocenie ekspertów z wielu dziedzin. Poglądy przytoczone w opinii Sądu Najwyższego nie mogą więc zostać uznane za przeważające i w pełni reprezentatywne dla doktryny prawa prywatnego międzynarodowego.

Uwagi przedstawiła również Krajowa Rada Sądownictwa, podnosząc, że projekt zawiera kilka niedookreślonych sformułowań oraz że pewne pojęcia, którymi posługuje się proponowana regulacja, nie w pełni są skorelowane z ich normatywną treścią określoną w polskim systemie prawa.

Uwagi te nie zostały uwzględnione, bowiem ze względu na specyfikę projektowanego aktu prawnego, konieczne jest posłużenie się kilkoma klauzulami generalnymi i określeniami nieostrymi, jak również pojęciami, których znaczenie powinno mieć charakter uniwersalny a nie ściśle paralelny w stosunku do odpowiedników w prawie polskim.

Projektowana ustawa została również zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. Nr 169, poz. 1414).

Żaden podmiot nie zgłosił zainteresowania udziałem w pracach legislacyjnych nad projektem.

4. Skutki społeczno-gospodarcze oraz finansowe ustaw:

4.1. Wpływ na sektor finansów publicznych, w tym na budżet państwa i budżety jednostek samorządu terytorialnego:

Wejście w życie ustawy nie spowoduje bezpośrednich skutków finansowych dla budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

4.2. Wpływ na rynek pracy:

Regulacja nie będzie miała wpływu na rynek pracy.

4.3. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw:

Regulacja nie wpłynie na konkurencyjność gospodarki.

4.4. Wpływ na sytuację i rozwój regionalny:

Regulacja nie wpłynie na sytuację i rozwój regionalny.

5. Zgodność z prawem Unii Europejskiej:

Materia objęta przedmiotowym projektem jest zgodna z prawem Unii Europejskiej.

URZĄD
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ

KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ STANU

Mikołaj Dowgielewicz

Min.MD/2871/08/DP/ma

Warszawa, dnia 14 października 2008 r.

Pan Maciej Berek
Sekretarz Rady Ministrów

Opinia o zgodności z prawem Unii Europejskiej projektu ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe sporządzona na podstawie art. 9 pkt 3 w zw. z art. 2 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 pkt 2a ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. Nr 106, poz. 494) przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej Mikołaja Dowgielewicza

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z przedłożonym wraz z uzasadnieniem oraz oceną skutków regulacji projektem ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe (pismo z dnia 13.10.2008 r., nr RM-10-184-08), pozwalam sobie wyrazić następującą opinię:

Projekt ustawy jest zgodny z prawem Unii Europejskiej.

Z poważaniem,

Z up. Sekretarza Komitetu
Integracji Europejskiej

S. Jędrzejewska
PODSEKRETARZ STANU
Sidonia Jędrzejewska

Do uprzejmej wiadomości:

Pan Zbigniew Wrona
Podsekretarz Stanu
Ministerstwo Sprawiedliwości

15 10 2008

GABINET
TARZA RADY MINISTRÓW

2008-10-16